

Marte Haug Helland

«Hva vil vi med alt det digitale?»

En undersøkelse av digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati i norsk kulturpolitikk og hos Museene i Sør-Trøndelag i perioden 2009-2019.

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Heidi Anett Øvergård Beistad

Mai 2019

Marte Haug Helland

«Hva vil vi med alt det digitale?»

En undersøkelse av digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati i norsk kulturpolitikk og hos Museene i Sør-Trøndelag i perioden 2009-2019.

Masteroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Heidi Anett Øvergård Beistad
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forord

Jeg vil gjerne takke Ann Siri Hegseth Garberg for all hjelp med å skaffe dokumenter til denne oppgaven og for å ha stilt både til intervju og uformelle samtaler. Takk til Anne Mette Gottschal og Steffen Wesselvold Holden for at dere stilte til intervju. En ekstra takk til Steffen for god veiledning og spennende arbeidsoppgaver under praksisoppholdet ved Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum høsten 2018.

Takk til mine medstudenter, både nye og gamle. Takk for kaffepauser med kanelboller og klaging. Takk til gode venner for oppmuntring. Takk til familien min for at dere alltid har troen på prosjektene mine.

Tusen takk til min fantastiske samboer Øystein. Takk for at du har holdt ut med meg gjennom ikke bare én, men to masteroppgaver de siste årene! Du gjør hver dag god.

Og til sist, tusen, tusen takk til min veileder Heidi Anett Øvergård Beistad. Takk for entusiasmen du har vist for prosjektet mitt! Takk for god og nøye veiledning i stressfrie omgivelser med kaffe og tindvedterte på Sellanraa.

Trondheim, 13. mai 2019

Marte Haug Helland

«Hva vil vi med alt det digitale?»

En undersøkelse av digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati i norsk kulturpolitikk og hos Museene i Sør-Trøndelag i perioden 2009-2019.

Innholdsfortegnelse

1	«Hva vil vi med alt det digitale?»	1
1.1	Introduksjon.....	1
1.2	Tematiske perspektiver.....	2
1.2.1	Demokratisering	2
1.2.2	Museenes samfunnsrolle	2
1.3	Problemstilling.....	3
1.4	Oppgavens avgrensing.....	3
1.5	Begrepsavklaringer	4
1.5.1	Samlingsforvaltning	4
1.5.2	Digitalisering og digitaliseringsoptimisme	4
1.5.3	Access, accessibility og formidling.....	5
1.6	Digitalisering av samlinger og tilgjengelighet – tidligere forskning.....	5
1.7	Kildene.....	7
1.8	Metode og metodekritikk.....	9
1.9	Oppgavens struktur.....	10
2	Digitalisering, tilgjengeliggjøring og demokrati i nasjonal kulturpolitikk.....	12
2.1	Innledning.....	12
2.2	Digitalisering av samlinger og demokrati i statlige dokumenter.....	12
2.2.1	Hvordan er forståelsen av digitalisering og samlingsforvaltning i nasjonale dokumenter?.....	12
2.2.2	Hvilke utfordringer og muligheter kan digitalisering gi samlingsforvaltningen? 15	
2.2.3	Digitalisering og demokrati - ulike demokratiforståelser i stortingsmeldingene	15
2.2.4	Oppsummering	18
2.3	Målgruppeforståelse – hvem skal bruke det digitale?	18

2.3.1	Hvem skal det digitaliseres for?	18
2.3.2	Hvem er museumspublikum i Norge?.....	19
2.3.3	Oppsummering	21
2.4	Hva er tilgjengelighet?.....	21
2.4.1	Access, accessibility og formidling i nasjonal kulturpolitikk	22
2.4.2	Oppsummering	24
2.5	Kulturrådets museumsprogram – statlige tiltak for å muliggjøre digital samlingsforvaltning	24
2.6	Oppsummering	25
3	Digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati hos MiST	27
3.1	Innledning	27
3.2	Digitalisering, samlingsforvaltning og demokrati i MiST.....	27
3.2.1	Samlingsforvaltning og digitalisering i MiST.....	27
3.2.2	Fordeler med digital samlingsforvaltning	30
3.2.3	Begrensninger og utfordringer i arbeidet med digitalisering og samlingsforvaltning	31
3.2.4	Museenes samfunnsrolle – digitalisering og demokrati i MiST	33
3.2.5	Oppsummering	34
3.3	Målgruppeforståelsen i MiST – hvem digitaliser MiST for?	35
3.3.1	Hvem skal være MiST sitt publikum?.....	35
3.3.2	Digitalisering – et internt verktøy for samlingsforvaltning?	36
3.3.3	Oppsummering	37
3.4	Hva slags tilgang til samlingene skal MiST tilby?	38
3.4.1	Et mål om god tilgjengelighet til samlingene.....	38
3.4.2	Access, accessibility og formidling i MiST	38
3.4.3	Bjerk eller bjørk? Kommunikasjonsbarrierer i bruken av DigitaltMuseum.....	40
3.4.4	Oppsummering	41
3.5	Eksempler på satsningsområder innen digitalisering av samlinger i MiST	41
3.5.1	Samlingsnett.no – nettsted for samlingsforvaltning	41
3.5.2	Forenkle, forbedre og øke tilgang til samlinger	43
3.6	Oppsummering	43
4	Det nasjonale og det museale nivået – en sammenfattende analyse	45
4.1	Hvorfor skal man tilgjengeliggjøre? Demokratiforståelse og digitalisering	45
4.2	Tilgjengelig for hvem? Målgruppeforståelse	47

4.3	Tilgjengelig hvordan? Access, accessibility og formidling.....	48
4.4	Ambisjoner for digitalisering på nasjonalt nivå og museumsnivå - realisme og ressurser.....	50
5	Konklusjon	52
6	Kilder.....	55
6.1	Publiserte kilder	55
6.2	Upubliserte kilder	57
6.3	Intervju.....	58

1 «Hva vil vi med alt det digitale?»¹

En undersøkelse av digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati i norsk kulturpolitikk og hos Museene i Sør-Trøndelag i perioden 2009-2019.

1.1 Introduksjon

«Digitalisering av kulturarv bidrar til et mer rettferdig og demokratisk informasjons- og kunnskapssamfunn.»²

Det er nå 10 år siden stortingsmeldingen «Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv», eller Digitaliseringsmeldingen, ble utgitt.³ Digitaliseringsmeldingen ble noen måneder senere etterfulgt av «Framtidas museum», Museumsmeldingen.⁴ I 2018 kom en ny stortingsmelding rettet mot kulturfeltet, «Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida».⁵ Disse stortingsmeldingene presenterer nasjonale føringer for museumspolitikken i en tiårsperiode. Parallelt har museer over hele Norge i disse ti årene arbeidet med å omsette de statlige føringene i stortingsmeldingene til praksis.

Tema for denne oppgaven er digitalisering, tilgjengeliggjøring og samlingsforvaltning på museum. Digitaliseringsmeldingen pålegger museene å digitalisere sine samlinger. De påfølgende stortingsmeldingene legger ytterligere føringer og stiller krav til hvordan digitalisering og tilgjengeliggjøring skal foregå på museene. Det er derfor interessant å spørre om hva som ligger i spennet mellom nasjonale føringer og museenes tiltak for å sette dem ut i praksis. Finnes det en gjensidig forståelse av hvordan digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger skal foregå, og hvem som skal bruke det digitale innholdet? Hvilke motsetninger finnes mellom nasjonal museumspolitikken og museenes forsøk på å rette seg etter føringene? Hva vil man egentlig med alt det digitale?

---

¹ Høsten 2018 deltok jeg på eKulturseminaret 2018 med KulturIT og MiST. Det ble snakket mye om digitalisering og tilgjengeliggjøring, men et spørsmål som forble ubesvart var «hva vil vi med alt det digitale?». Dette spørsmålet ble derfor et utgangspunkt for denne masteroppgaven.

² Kultur- og kirke departementet 2009a: 10

³ Meld. St. nr. 24 (2008-2009). Jeg bruker videre navnet Digitaliseringsmeldingen om denne stortingsmeldingen.

⁴ Meld. St. nr. 49 (2008-2009). Jeg bruker videre navnet Museumsmeldingen om denne stortingsmeldingen.

⁵ Meld. St. 4 (2018-2019). Jeg bruker videre navnet Kulturmeldingen om denne stortingsmeldingen.

1.2 Tematiske perspektiver

To tematiske perspektiver er spesielt sentrale for denne oppgaven: demokratisering og museenes samfunnsrolle. Disse utgjør to overordnede tema som vil være spesielt toneangivende for oppgaven og derfor presenteres de allerede her, før problemstillingen.

1.2.1 Demokratisering

«Digitalisering av kulturarv bidrar til et mer rettferdig og demokratisk informasjons- og kunnskapssamfunn.»⁶ heter det i Digitaliseringsmeldingen. Sitatet er beskrivende for tanken om at digitalisert og tilgjengeliggjort kulturarvsmateriale vil bidra til en demokratisering av samfunnet. Demokratisering betyr en styrking av demokratiet og henger her sammen med en sterk digitaliseringsoptimisme. Digitalisert kulturarv som publiseres på nett skal føre til demokratisering. Ifølge tall lagt frem under eKulturseminaret i 2018, øker bruken av digitale plattformer som DigitaltMuseum for hvert år.⁷ De digitale løsningene til arkiv og bibliotek er også mye brukt. Men er økende brukertall fra digitale plattformer med kulturarvsmateriale nok til å kunne si at det foregår en demokratisering? Oppnår vi et bedre demokrati bare ved at kulturarven er tilgjengelig for flere, eller må det digitale innholdet også brukes av flere?

1.2.2 Museenes samfunnsrolle⁸

I Museumsmeldingen kan man se at «Museene er viktige premissleverandører i et moderne demokratisk samfunn og skal ha en aktiv samfunnsrolle.»⁹ Museenes samfunnsrolle handler om at museene skal utvikle og formidle kunnskap om hvordan mennesker forstår og lever i samfunnet.¹⁰ Dette er også forankret i ICOM sin definisjon av museum som slår fast at museene skal tjene samfunnet ved å samle, bevare, formidle og være åpent for publikum.¹¹ Museenes samfunnsoppdrag kan slik knyttes til demokratisk utvikling av samfunnet. Og som vist i sitatet «digitalisering av kulturarv bidrar til et mer rettferdig og demokratisk informasjons- og kunnskapssamfunn.»¹² skal digitalisering og tilgjengeliggjøring føre til en demokratisering av kulturarven. Samlet gir dette inntrykk av et komplekst samfunnsoppdrag med mange

---

⁶ Kultur- og kirke departementet 2009a:10

⁷ eKulturseminaret for 2018 ble avholdt ved Rockheim i Trondheim 31. oktober – 1. november og var et samarbeid mellom Museene i Sør-Trøndelag og KulturIT. Program og presentasjoner tilgjengelig fra <https://kulturit.org/ekulturseminar-host-2018-norge>

⁸ I oppgaven vil både museenes samfunnsrolle og museenes samfunnsansvar brukes om hverandre.

⁹ Kultur- og kirke departementet 2009b: 123

¹⁰ Kultur- og kirke departementet 2009b: 145

¹¹ ICOM 2017: 3

¹² Kultur- og kirke departementet 2009a: 10

potensielle mål og oppgaver for museene. Kan oppdraget ha blitt for stort? Kreves det for mye av museene fra politisk hold?

1.3 Problemstilling

Temaet for denne oppgaven er digitalisering av kulturarv knyttet opp mot tilgjengelighet og demokratisering. Med kulturarv forstås her museenes samlinger. Målet er å undersøke dette både på nasjonalt nivå, som legger føringer for hele museums Norge, og konkret på museumsnivå, samt å se på likheter og ulikheter mellom disse to nivåene. Min hovedproblemstilling er dermed «Hvordan har norsk digitaliseringspolitikk påvirket samlingsforvaltningen ved norske museer mellom 2009 og 2019?»

For å kunne svare på dette vil flere spørsmål være sentrale. Hvilke politiske føringer legger statlige dokumenter for digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger? Og hvordan forholder museene seg til de nasjonale føringene i sitt arbeid med digitalisering og tilgjengeliggjøring? Har de to nivåene en felles forståelse av hvordan digitalisering og tilgjengeliggjøring skal virke demokratiserende? Hvordan er deres forståelse av målgruppene for digitalisert kulturarvsmateriale? Deler man på nasjonalt nivå og museumsnivå en forståelse av hva det innebærer at det digitale materialet skal gjøres tilgjengelig?

1.4 Oppgavens avgrensning

Oppgaven avgrenses tidsmessig til perioden 2009-2019. Tidsspennet er basert på utgivelsen av Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen i 2009. Den øvre avgrensningen er basert på utgivelsen av Kulturmeldingen i 2018 og innhenting av data til oppgaven våren 2019. Spesielt Digitaliseringsmeldingen danner et toneangivende utgangspunkt for oppgaven fordi den stadfester digitalisering av kulturarv som et museumspolitisk satsningsområde. Jeg har valgt å avgrense oppgaven videre ved å undersøke kilder på to nivåer av norsk museumspolitikk: nasjonalt nivå og museumsnivå. Det nasjonale nivået består altså av statlige dokumenter fra Kulturdepartementet.

På museumsnivå har jeg valgt å fokusere på én institusjon, Museene i Sør-Trøndelag (MiST). Valget falt på MiST dels fordi jeg høsten 2018 var i praksis ved ett av museene, Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum, og dels fordi MiST er en veldig interessant organisasjon. MiST består av 11 museer og 24 besøkssteder, samt en utviklingsenhet og fellesadministrasjon.¹³ Dette betyr at MiST er et konsolidert museum som fungerer både på

---

¹³ Museene i Sør-Trøndelag (u.å.): Om MiST

overordnet nivå og enkeltmuseumsnivå. Samlet forvalter MiST en stor og veldig variert samling med alt fra kunst, foto, lyd, video og små gjenstander, til store jordbruks- og industrimaskiner og kulturhistoriske bygninger. Både enkeltmuseene og deres samlinger kan variere stort, i tillegg til at museene har stor geografisk spredning. Dette store mangfoldet i samlingene gjør MiST ekstra interessant som case.

1.5 Begrepsavklaringer

I oppgaven anvendes flere sentrale begrep som det er nødvendig å avklare. Andre relevante begrep vil avklares underveis og enkelte avklaringer står også i fotnoter.

1.5.1 Samlingsforvaltning

Samlingsforvaltning handler om å ivareta museumssamling over tid. Dette innebærer blant annet katalogisering av objekter, organisering av magasin og konservering. I tillegg til å bevare den allerede eksisterende samlingen dreier samlingsforvaltning seg om inntak og avhending. Hva som samles vil variere ut ifra type museum og museets interne samlingspolitikk. Samlingen til et museum er en essensiell del av dets eksistens, men ofte er svært lite av den synlig for publikum. Tradisjonelt har samlingene i hovedsak vært lagret i lukkede magasin. Dette har gjort denne delen av museenes kulturarvsarbeid lite tilgjengelig for publikum.

1.5.2 Digitalisering og digitaliseringsoptimisme

Digitalisering er et begrep som brukes på forskjellige måter i ulike typer litteratur, fagmiljøer og i det offentlige. I Museumsmeldingen beskrives digitalisering som to oppgaver: overføring av katalogposter fra konvensjonelle medier til digital form, og produksjon av digitale kopier eller representasjoner av fysiske gjenstander i samlinger.¹⁴ Når jeg i denne oppgaven bruker begrepet digitalisering er det først og fremst i betydningen «endring av noe fysisk til digitalt format».¹⁵ Det er i stortingsmeldingene et fokus på digitaliseringens store samfunnsrett. Dette handler om at digitalt materiale anses som lettere å tilgjengeliggjøre. Jeg velger å omtale dette som digitaliseringsoptimisme.

---

¹⁴ Kultur- og kirke departementet 2009b: 91

¹⁵ Pettersen 2018: 2-3. Forfatteren bruker her denne definisjonen om begrepet digitalisering; «... digitalisering i betydning av digitalisering (endring av noe fysisk til digitalt format) og medialisering (strukturelle endringer) ...». Slik jeg forstår det brukes digitalisering som et mer spisset underbegrep til digitalisering, men ettersom litteraturen, kildene og personene jeg er i kontakt med kun bruker digitalisering velger jeg å se bort i fra den spissede varianten for å unngå å skape forvirring.

1.5.3 Access, accessibility og formidling

I likhet med digitaliseringsbegrepet finnes det ulike forståelser av begrepet tilgjengelighet. I denne oppgaven vil jeg derfor benytte meg av de tre begrepene access, accessibility og formidling. Disse representerer tre nivåer av tilgjengeliggjøring. Access betyr tilgang og er den enkleste formen for tilgjengeliggjøring. Access kan for eksempel dreie seg om å publisere samlingsmateriale på nett og slik gi tilgang til dette. Accessibility betyr tilgjengelighet og er det neste nivået. Accessibility innebærer at det tilgjengeliggjorte innholdet er tilrettelagt for publikum. Dette kan for eksempel handle om hvordan nettsiden hvor samlingsmateriale er publisert tilrettelegges for at publikum best skal kunne forstå innholdet. Formidling er det siste nivået og gir best tilgang. Formidling innebærer at en fagperson har forberedt et formidlingsopplegg om et spesifikt tema, til en bestemt tid og gruppe publikummere. I analysene brukes de engelske begrepene access og accessibility for å tydeliggjøre de ulike tilgjengelighetsforståelsene som kan leses ut fra dokumentene, men som ikke kommer til syne i den konkrete ordlyden. I kildematerialet er det i hovedsak ordet tilgjengeliggjøring som brukes uansett grunnforståelsen.

1.6 Digitalisering av samlinger og tilgjengelighet – tidligere forskning

Forholdet mellom tilgang og digitalisering i museumsverdenen har røtter flere år tilbake både internasjonalt og i Norge. Anne Britt Ylvisåker forklarer at utforskningen av hvordan datamaskiner kunne være nyttige i katalogisering og samlingsforvaltning begynte allerede på 1960-tallet og at man sent på 1970-tallet også kom i gang i Norge.¹⁶ Katalogisering var altså det første satsningsområdet for digital samlingsforvaltningen på museum. Dette peker mot at museene i begynnelsen digitaliserte for å få bedre kataloger over sine samlinger.

Digitalisering har blitt en stadig større del av samfunnets utvikling og påvirker dermed også kulturarvsfeltet. I innledningen til boken «Digital formidling af kulturarv» forklarer redaktørene at man fra 1990-tallet kan observere at ordet kulturarv brukes i stadig større grad både i offentlig kulturpolitikk, institusjonell forvaltning og samtidig også i mer uformelle diskusjoner.¹⁷ Det påpekes av redaktørene at kulturarv øker i verdi dersom flere deler den samme arven. Økningen i bruk av ordet kulturarv sammenfaller ifølge redaktørene med en teknologisk utvikling som har gjort digitalisering og digital utveksling av informasjon til en høyere prioritet i samfunnet. Den teknologiske utviklingen har også nådd kulturarvsfeltet, og

---

¹⁶ Ylvisåker 2011: 243

¹⁷ Lund, Andersen, Christensen, Skouvig & Johannesen 2009: 8

«det er blevet en væsentlig del af samfundets kulturelle og kulturpolitiske ansigt at sammenkoble kulturarv og digital teknologi.»¹⁸ Dette innebærer ifølge redaktørene registrering, bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling.¹⁹ Det skal gagne både fagansatte i kulturarvsinstitusjonene og det allmenne publikum.

En annen problematikk knyttet til digitalisering og tilgjengeliggjøring av kulturarvsmateriale er kulturpolitikkenes kompleksitet. I artikkelen «Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv» forklarer Ole Marius Hylland at norsk museumspolitikk kan beskrives som sedimentær.²⁰ Dette innebærer ifølge Hylland at nye kulturpolitiske formål legges oppå allerede eksisterende formål uten at disse forlates. Hylland mener dette betyr at kompleksiteten til kulturpolitikken øker samtidig som målene for politikken blir flere. Flere satsningsområder og foreslåtte tiltak i museumspolitikk vil være en utfordring for museene som skal sette de politiske føringene ut i praksis, men som kanskje mangler ressursene og kapasiteten til å gjennomføre dem.

En viktig tematisering av forholdet mellom digitalisering og tilgjengeliggjøring finnes i Anne Britt Ylvisåkers artikkel «Ting og teknologi – museum og digitalisering». Ylvisåker skriver at flere forskere har undersøkt temaet tilgjengeliggjøring av digitalt samlingsmateriale. Hun peker på to tendenser i kritikken av digitalisering av samlinger: at digitale kataloger er vanskelige å bruke for publikum, og at innholdet i katalogen er irrelevant for publikum.²¹ Åpne søk i kataloger kan ifølge artikkelen oppleves som en barriere for publikum fordi innholdet i utgangspunktet var ment for intern bruk. Ylvisåker understreker likevel at de digitale databasene er et stort fremskritt for museene sammenlignet med analoge kataloger og lignende, selv om de kanskje ikke fungerer like godt for det allmenne publikum som for de museumsansatte.²²

Problematisering av digitalt innhold og tilgang til dette finnes også ved Niels D. Lund i «Digital formidling af kulturarv». Lund skriver her om digitalisering og kulturpolitikk i Danmark. Han forklarer at det ikke kan være så enkelt som at digital formidling av kulturarv enten vil skape en sterkere følelse av identitet og tilhørighet hos publikum, eller vil utvanne autentisiteten til den fysiske kulturarven.²³ Lund mener det finnes noen sentrale utfordringer for digitalisering av kulturarvsmateriale. Han peker eksempelvis på at digitale representasjoner av

---

¹⁸ Lund et al. 2009: 8

¹⁹ Lund et al. 2009: 8

²⁰ Hylland 2017: 85

²¹ Ylvisåker 2011: 245

²² Ylvisåker 2011: 244

²³ Lund 2009: 36

unike gjenstander kan medføre et informasjonstap, men at de samtidig gir brukeren muligheter til å se flere detaljer og sammenligne gjenstanden med annet materiale.²⁴

Et annet viktig perspektiv på digitalisering og tilgjengeliggjøring handler om brukerne av digitalt museumsinnhold og finnes i artikkelen «A digital museum's contribution to diversity – a user study». Undersøkelser av hvem som bruker digitalt museumsinnhold generelt og innhold på DigitaltMuseum konkret, viser ifølge artikkelen tendenser til at det er de samme brukergruppene som oppsøker fysiske museum som bruker digitalt museumsinnhold på nett.²⁵ Ifølge statistikken går voksne med høy utdanning oftere på fysiske museum. Forfatterne av artikkelen fant at eldre (over 50 år) oftere brukte museenes nettsider når de så på museumsobjekter digitalt, mens de yngre var hyppigere representert på tjenester som Instagram og Google bildesøk.²⁶

Samlet viser denne litteraturgjennomgangen at digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger er et komplekst felt. Kanskje den viktigste tendensen i litteraturen er vektleggingen av de mange mulighetene og utfordringene som ligger i digitalisering og tilgjengeliggjøring.

1.7 Kildene

Kildematerialet jeg benytter i denne oppgaven er hentet fra de to nivåene av museumspolitik som jeg skal undersøke: nasjonalt nivå og museumsnivå.

På nasjonalt nivå har jeg valgt tre stortingsmeldinger: Digitaliseringsmeldingen (Meld. St. nr. 24 2008-2009), Museumsmeldingen (Meld. St. nr. 49 2008-2009) og Kulturmeldingen (Meld. St. nr. 8 (2018-2019)). Disse stortingsmeldingene er ikke de eneste mulige kildene til nasjonal kulturpolitikk, men er valgt fordi de omhandler både digitalisering og samlingsforvaltning. Meldinger til Stortinget er dokumenter regjeringen bruker når den ønsker å presentere saker for Stortinget uten forslag til vedtak.²⁷ Meldingene kan være en rapport på et bestemt felt eller drøfting av fremtidig politikk. Stortingsmeldingene jeg undersøker har begge elementer i seg, da de først gjør opp status på feltet og deretter presenterer fremtidig politikk.

Stortingsmeldingene er nyttige kilder fordi de presenterer sentrale satsningsområder for fremtidig kulturpolitikk. Både Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen presenterer statlige mål for digitalisering og tilgjengeliggjøring på museumsfeltet, i tillegg til tiltakene som

---

²⁴ Lund 2009: 37

²⁵ Gran, Vestberg, Booth & Ogundipe 2019: 66-71

²⁶ Gran et al. 2019: 66

²⁷ Stortinget 2018

skal sørge for at målene realiseres.²⁸ Kulturmeldingen presenterer overordnede mål og tiltak for hele kulturfeltet og har også et fokus på digital utvikling. Meldingene gir på denne måten gode muligheter for å sette seg inn i statlige føringer på museumsfeltet de siste ti årene. Samtidig er det en utfordring at stortingsmeldingene er såpass omfattende. Det er tidvis vanskelig å holde oversikt over målene og de mange tiltakene som presenteres, og hvilke konkrete forventninger som stilles til museene. En utfordring med Digitaliseringsmeldingen er at denne dekker hele abm-feltet (arkiv, bibliotek og museum). Denne samlebetegnelsen gjør det utfordrende å skille ut de konkrete føringene for museum.

Kildene som belyser museumsnivået er alle hentet fra MiST. Jeg har valgt å innhente skriftlige dokumenter fra organisasjonen og utføre intervju med ansatte. De skriftlige dokumentene er «Mål- og strategiplan 2010-2012», «Mål og strategiplan 2014-2018», «Strategi for 2019-2022», «Plan for samlingsforvaltning» og «Policy for samlingsforvaltning». Alle dokumentene er overordnede planer som gjelder for hele organisasjonen. Strategiplanene presenterer de overordnede målene som MiST skal jobbe mot i den aktuelle perioden. De tidligste planene fra 2010-2012 og 2014-2018 preges tydelig av å være utarbeidet for en nylig konsolidert museumsorganisasjon og presenterer organisasjonens videre tiltak for å bli en tettere enhet.²⁹ Den nyeste planen for 2019-2022 er mer tydelig i språkføringen enn de foregående, og beskriver mål for hva slags museum MiST skal være i 2023. En del av målsetningen handler om å skape indre enighet og felles strategier for å nå alle besøkende på best mulig måte.

En utfordring med MiST sine planer er detaljnivået. Ofte står det for eksempel svært lite om digitalisering og tilgjengeliggjøring. Her skiller «Plan for samlingsforvaltning» og «Policy for samlingsforvaltning» seg ut. Førstnevnte er en detaljert plan med forslag til tiltak for å bedre samlingsforvaltningen i MiST. Policydokumentet er av nyere dato og er en konkretisering av de ulike prosedyrene som skal følges i arbeid med samlingsforvaltning ved MiST sine museer.

På museumsnivå har jeg i tillegg valgt å gjennomføre intervju med tre ansatte i MiST. Jeg har snakket med Ann Siri Hegseth Garberg som er seniorrådgiver for samlingsforvaltning ved utviklingsenheten i MiST. Som ansatt i utviklingsenheten representerer Garberg det overordnede nivået i MiST. Intervjuet ble gjennomført 9. april 2019. I tillegg har jeg gjennomført intervjuer med to ansatte fra to av enkeltmuseene i MiST. Anne Mette Gottschal er konservator ved Ringve Musikkmuseum og ble intervjuet den 27. mars 2019. Det siste

---

²⁸ I Digitaliseringsmeldingen er det også fokus på arkiv og bibliotek.

²⁹ Da planen for perioden 2010-2012 ble utarbeidet var ikke Rørosmuseet, Norsk Døvemuseum, Trondhjems Sjøfartsmuseum og Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum en del av MiST.

intervjuet var med Steffen Wesselvold Holden som er kurator for samling ved Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. Intervjuet fant sted 11. april 2019.

I tillegg til de andre kildene er Museumsprogrammene til Kulturrådet en del av kildematerialet både på nasjonalt nivå og på museumsnivå. Disse er viktige fordi de representerer en blanding av nasjonale initiativer og insentiver. Materialet er hentet fra Kulturrådet sine nettsider og består blant annet av beskrivelser av de ulike programmene og utlysningstekster. Som kilde på museumsnivå vil jeg også bruke søknadstekster for Kulturrådsprosjekter initiert av MiST.

Jeg vil avslutningsvis problematisere kildenes sammenlignbarhet. Stortingsmeldingene og til dels MiST sine strategiplaner kan regnes som offentlige dokumenter. MiST sine plan- og policydokumenter for samlingsforvaltning bærer preg av å være ment for intern bruk. Det skriftlige kildematerialet består altså ikke av samme typer kilder, men både stortingsmeldingene og flere av MiST sine dokumenter er utformet med samme hensikt. Alle kildene sier noe om de samme temaene og er valgt fordi de best representerer tematikken på enten nasjonalt nivå eller museumsnivå. Selv om kildene er ulike kan de likevel brukes for å si noe om tendensene på feltet.

1.8 Metode og metodekritikk

Metodikken i oppgaven er i hovedsak basert på kvalitative analyser av forskjellige typer skriftlige kilder og intervjumateriale. Jeg vil her fokusere på intervju som metode siden intervjuene jeg har utført er hovedkilden til informasjon fra MiST. Ifølge boken «Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode» er intervju et godt utgangspunkt for å tilegne seg kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever egen situasjon og reflekterer rundt denne.³⁰ Intervjuene gir dermed innblikk i hvilke tanker intervjupersonene har rundt eget og MiST sitt arbeid med digitalisering, tilgjengeliggjøring og samlingsforvaltning. Slik informasjon har vært avgjørende for min analyse av MiST sitt arbeid i kapittel tre.

Jeg valgte å gjennomføre intervjuene i en form som ligger nær det Thagaard kaller et delvis strukturert intervju.³¹ Denne typen intervju kjennetegnes ifølge Thagaard av å være en samtale mellom forskeren og intervjupersonen som styres av temaene som forskeren ønsker mer informasjon om. Dette innebærer at temaene som skal snakkes om delvis er bestemt på forhånd, men samtidig har man en fleksibilitet som gjør at rekkefølgen temaene kommer i kan

---

³⁰ Thagaard 2013: 12

³¹ Thagaard 2013: 98. Gjelder hele avsnittet.

endres underveis. Slik kan intervjupersonen ta opp temaer som kanskje ikke var planlagt på forhånd, men forskeren vil kunne sørge for at alle de planlagte temaene blir diskutert.

Jeg har opplevd både fordeler og utfordringer ved å bruke intervju som metode. Før gjennomføringen av intervjuene fikk intervjupersonene tilsendt informasjon om prosjektet. Gottschal og Garberg fikk også tilsendt spørsmålene på forhånd da de etterspurte dette. Siden alle intervjupersonene arbeider på forskjellige nivå eller med ulike daglige arbeidsoppgaver valgte jeg å stille spørsmål tilpasset den enkeltes ansvar og arbeidsoppgaver. Fordelen med dette var at jeg fikk dekket flere temaer, men samtidig ble det ikke like lett å sammenligne resultatene. Jeg opplevde allikevel at mange av de mest interessante opplysningene kom frem utenom de fastsatte spørsmålene og der samtalene fløt mer fritt. En utfordring for meg var at jeg ikke tidligere hadde benyttet intervju som forskningsmetode. Thagaard fremhever at det er spesielt nyttig å gjøre opptak hvis man ønsker å bruke sitater i presentasjonen av resultatene fra intervjuer.³² Jeg valgte derfor å gjøre opptak av intervjuene slik at jeg ikke skulle behøve å konsentrere meg om å ta notater underveis.

Jeg erfarte at intervjuene i stor grad utfyller det skriftlige materialet fra MiST, men samtidig kom det også frem opplysninger som pekte mot at det kunne vært en fordel å ha flere intervjupersoner fra andre avdelinger i MiST. Dette var ikke mulig innenfor oppgavens omfang. Det må derfor tas forbehold om at opplysningene som kommer frem i intervjuene representerer de aktuelle intervjupersoner tanker og meninger, og ikke hele organisasjonens.

1.9 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i tre hovedkapitler i tillegg til innledning og konklusjon. Kapittel 2 handler om det nasjonale nivået i norsk museumspolitik og kapittel 3 handler om museumsnivået. Kapitlene struktureres i delkapitler som hver omhandler fire sentrale tema: 1) digitalisering, tilgjengeliggjøring og demokrati, 2) målgruppeforståelse, 3) forståelse av hvordan tilgjengeliggjøring skal foregå, og 4) konkrete tiltak og satsningsområder eksemplifisert ved Kulturrådets museumsprogram. I kapittel 4 sammenfattes analysene fra kapittel 2 og 3 med fokus på hvorfor, for hvem og hvordan tilgjengeliggjøring skal foregå, og avslutningsvis om det er samsvar mellom ambisjonsnivået og ressurstilgangen. Med dette vil jeg vise at det, til tross for variasjoner, er en stor grad av samsvar på nasjonalt nivå og museumsnivå knyttet til de aktuelle temaene. Videre vil jeg vise at forholdet mellom ambisjonene og de tilgjengelige

---

³² Thagaard 2013: 112

ressursene er en stor utfordring for museenes arbeid med å digitalisere samlingene ut fra et demokratiperspektiv.

2 Digitalisering, tilgjengeliggjøring og demokrati i nasjonal kulturpolitikk

«Visjonen for regjeringens IKT-politikk på kulturfeltet er å gjøre mest mulig av samlingene i våre arkiv, bibliotek og museer tilgjengelige for flest mulig...»³³

2.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg undersøke føringer for digitalisering og tilgjengeliggjøring i samlingsforvaltningen ved norske museer i Digitaliseringsmeldingen, Museumsmeldingen og Kulturmeldingen. Det overordnede spørsmålet for kapitlet er hvordan nasjonal kulturpolitikk i stortingsmeldingene har påvirket samlingsforvaltningen ved norske museer. For å kunne si noe om dette er følgende spørsmål sentrale: Hva sier stortingsmeldingene om koblingen mellom digitalisering av museumssamlinger og demokrati? Finnes det noen målgruppeforståelse i stortingsmeldingene? Hva slags tilgang skal samfunnet ha til digitaliserte museumssamlinger, og hvorfor? Kapitlet avsluttes med å se på Kulturrådets Museumsprogram som et eksempel på et statlig insentiv i arbeidet med digitalisering og tilgjengeliggjøring i museene.

2.2 Digitalisering av samlinger og demokrati i statlige dokumenter

Ifølge Digitaliseringsmeldingen er kulturarvssamlinger en vesentlig samfunnsressurs som må sikres og gjøres tilgjengelig.³⁴ Men hva sier nasjonal kulturpolitikk om koblingen mellom digitalisering av samlingene og demokrati? For å kunne svare på hva som er sammenhengen mellom digitalisering og demokratisering vil jeg først undersøke hva stortingsmeldingene sier om digitalisering og samlingsforvaltning. Deretter vil jeg undersøke hvordan museenes satsning på digitalisering skal kunne føre til demokratisering. Jeg vil i denne delen også se på demokratiforståelsen i de tre stortingsmeldingene. Hvilke likheter og forskjeller finnes?

2.2.1 Hvordan er forståelsen av digitalisering og samlingsforvaltning i nasjonale dokumenter?

Digitaliseringsmeldingen har et stort fokus på digitalisering av kulturarv, men ser mindre spesifikt på hvordan dette skal foregå på museum. I Digitaliseringsmeldingen forklares det at

---

³³ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 9

³⁴ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 9

statistikken for digitalisering på museum er for dårlig og lite presis til at man kan få et godt bilde av status på området.³⁵ Det slås derimot fast at museene har kommet kortere i arbeidet enn arkiv og bibliotek. Om museumssamlingene skrives det at de i hovedsak består av tredimensjonale objekter.³⁶ Objektene defineres som tause kilder og det konkluderes med at «sammenlignet med informasjonsmangfoldet tilknyttet de fysiske samlingene, vil en digitaliseringsprosess innebære et informasjonstap».³⁷ Dette viser en anerkjennelse både av objektenes verdi og utfordringen med å digitalisere dem. Allikevel sier ikke Digitaliseringsmeldingen noe om hvordan digitalisering av tredimensjonale objekter bør foregå for å minske informasjonstapet. Meldingen nevner kun ett konkret krav til digitalisering. For å oppnå en god elektronisk registrering av objekter må det legges inn digitale foto.³⁸ Videre i meldingen presenteres en rekke tiltak for den videre satsningen på digitalisering i hele abm-sektoren. Det skal for eksempel være de enkelte institusjonenes ansvar å lage strategier og faglige prioriteringer for digitalisering, samt legge til rette for en økning i digitaliseringen.³⁹ I Digitaliseringsmeldingen ser man altså et sterkt fokus på digitalisering av kulturarv, men i liten grad konkrete forslag til hvordan museene kan løse utfordringer knyttet til digitalisering av sine samlinger. Det påpekes derimot at digitalisering av samlinger kan gjøre arbeidet med samlingsforvaltning og formidling lettere.⁴⁰ For eksempel kan systematisert digitalt materiale, det vil si en god digital katalog, være en stor ressurs for museer i arbeid med samlingsforvaltning.

Museumsmeldingen skiller seg ut i kildematerialet ved at den kun ser på museum. Digitalisering og samlingsforvaltning i museene utredes dermed i større grad enn i Digitaliseringsmeldingen. I Museumsmeldingen defineres digitalisering som to oppgaver: overføring av katalogposter fra eldre medier til digital form, og produksjon av digitale kopier eller representasjoner.⁴¹ Man ser altså at det finnes en forståelse av hvordan digitalisering foregår i museene i dag, men heller ikke her får man et klart inntrykk av hvordan arbeidet med digitalisering bør foregå for å oppnå målene om bedre digital tilgjengelighet og bevaring av kulturarvsmateriale. Det forklares derimot at det er «ressurskrevende å digitalisere gjenstander sammenlignet med for eksempel trykt materiale. Museene har i mindre grad anledning til å

---

³⁵ Kultur- og kirke departementet 2009a: 74

³⁶ Kultur- og kirke departementet 2009a: 72-73

³⁷ Kultur- og kirke departementet 2009a: 73

³⁸ Kultur- og kirke departementet 2009a: 74

³⁹ Kultur- og kirke departementet 2009a: 96

⁴⁰ Kultur- og kirke departementet 2009a: 74

⁴¹ Kultur- og kirke departementet 2009b: 91

automatisere digitaliseringen...»⁴² Man har altså en lignende anerkjennelse av problemene med å digitalisere objekter som i Digitaliseringsmeldingen. Samtidig tyder vektleggingen av temaet digitalisering på en anerkjennelse av at dette er et viktig område for museene. Det samme gjelder for samlingsforvaltning, som innledningsvis i Museumsmeldingen trekkes frem som et sentralt satsningsområde.⁴³ I tillegg er digital samlingsforvaltning viet et eget delkapittel. Her presenteres en rekke utfordringer knyttet til digital samlingsforvaltning, blant dem katalogisering av samlinger.⁴⁴ Situasjonen foreslås utbedret ved at museene lager planer for prioritering og digitalisering av sine samlinger.

I Kulturmeldingen sies det lite om digitalisering på museum. Det forklares derimot at digitalisering vil være et videre satsningsområde for museumspolitikken i tiden som kommer.⁴⁵ Dette peker mot at digitalisering kan bli et viktig tema i den varslede museumsmeldingen. Samlingsforvaltning har en noe større plass i Kulturmeldingen enn digitalisering. Forsvarlig gjenstandsforvaltning i samlingene til arkiv, bibliotek og museum er ifølge meldingen en viktig oppgave fordi kulturarven er vårt felles kulturminne og må derfor bevares.⁴⁶ Ifølge meldingen har konsolideringen av museene gitt faglig sterkere enheter som i større grad er i stand til å bruke digital teknologi i sitt arbeid med bevaring.⁴⁷ Videre kan man lese at mye allerede har blitt gjort for å digitalisere samlingene til museum. Nøyaktig hva som er gjort og hvilke resultater dette har gitt skrives det derimot ikke noe om og det kan tenkes at også dette vil behandles i den varslede museumsmeldingen.

Samlet gir dette et inntrykk av at både digitalisering og samlingsforvaltning er tema som skal prioriteres i nasjonal kulturpolitikk. Meldingene mangler derimot mer dyptgående forklaringer og utredninger av hva digitalisering og samlingsforvaltning er og hvordan disse oppgavene bør løses på best mulig måte i fremtiden. At samlingsforvaltning har et større fokus i Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen enn i Kulturmeldingen er ikke et overraskende funn med tanke på meldingenes fokusområder. Det er derimot ikke lett å finne en klar forståelse av hva samlingsforvaltning faktisk innebærer i noen av meldingene. En del av denne uklarheten kan skyldes at meldingene har et bredt fokus. Digitaliseringsmeldingen skal favne både arkiv, bibliotek og museum, og Kulturmeldingen hele kulturfeltet. Dette kan være med på å gi meldingene et preg av å være mer overordnet.

---

⁴² Kultur- og kirke departementet 2009b: 150

⁴³ Kultur- og kirke departementet 2009b: 10

⁴⁴ Kultur- og kirke departementet 2009b: 149-151

⁴⁵ Kulturdepartementet 2018: 51

⁴⁶ Kulturdepartementet 2018: 7, 37, 39

⁴⁷ Kulturdepartementet 2018: 51

2.2.2 Hvilke utfordringer og muligheter kan digitalisering gi samlingsforvaltningen?

Bevaring av kulturarvsmateriale trekkes frem i samtlige dokumenter som et viktig mål for satsningen på digitalisering. Et sentralt spørsmål blir da: på hvilken måte skal digitalisering sørge for bedre bevaring, og dermed bedre samlingsforvaltning?

I Digitaliseringsmeldingen kan man lese at det er et hovedmål for regjeringens digitaliseringsstrategi å bevare kulturarvsmateriale for kommende generasjoner.⁴⁸ Ifølge Digitaliseringsmeldingen kan digitalisering for eksempel føre til at objekter fra samlinger bevares bedre fordi originalen spares for slitasje.⁴⁹ Dette forutsetter at det digitaliserte materialet er tilgjengeliggjort, en tematikk som tas opp senere i dette kapittelet. En annen fordel med digitalisering er at dersom en original skulle gå tapt vil den digitale representasjonen sørge for at en versjon av materialet fortsatt finnes og kan brukes av kommende generasjoner.⁵⁰ Et annet perspektiv finnes i Museumsmeldingen. Det forklares at gode kataloger med bilder av alle objektene i samlingen vil være positivt i et bevaringsperspektiv fordi man får bedre oversikt over samlingen.⁵¹ Digitalisering kan altså betraktes som et verktøy for bevaring som vil gjøre arbeidet med samlingsforvaltning enklere. Langtidsbevaring av digitale data skaper derimot nye utfordringer fordi digitale lagringsmedier har kort «levetid».⁵² Utfordringen med langtidsbevaring skal ifølge Digitaliseringsmeldingen løses av Nasjonalbiblioteket og Arkivverket i et samarbeid som også skal inkludere museene.⁵³

Bevaringsperspektivet som er beskrevet her kan også knyttes til samfunnsverdien til museumssamlinger. Denne verdien stadfestes som vist i Digitaliseringsmeldingen.⁵⁴ Men hva betyr det at kulturarven som bevares i museumssamlinger har en samfunnsverdi?

2.2.3 Digitalisering og demokrati - ulike demokratiforståelser i stortingsmeldingene

Et av de tematiske perspektivene som ligger til grunn for denne oppgaven handler om demokratisering. Men hvordan er demokratiforståelsen i meldingene? Med demokratiforståelse menes her meldingenes måte å omtale demokrati og demokratiske rettigheter på i sammenheng med tilgjengeliggjøring av digitalisert kulturarvsmateriale.

---

⁴⁸ Kultur- og kirke departementet 2009a: 91

⁴⁹ Kultur- og kirke departementet 2009a: 13

⁵⁰ Kultur- og kirke departementet 2009a: 91

⁵¹ Kultur- og kirke departementet 2009b: 149

⁵² Kultur- og kirke departementet 2009a: 91

⁵³ Kultur- og kirke departementet 2009a: 93

⁵⁴ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9

Demokrati er et gjennomgående tema i både Digitaliseringsmeldingen, Museums-
meldingen og Kulturmeldingen, men fokuset varierer. I Digitaliseringsmeldingen kan vi i aller
første avsnitt lese at det er av vesentlig betydning at vi sikrer alle kulturarvskilder i samlingene
til norske arkiv, bibliotek og museum og «gir befolkningen demokratisk tilgang» til disse.⁵⁵
Dette viser en oppfatning av at befolkningen har en grunnleggende demokratisk rett på tilgang
til kulturarvsmaterialet som finnes i ulike samlinger. Det argumenteres med at innholdet i
kulturarvssamlinger representerer vår felles historie, kultur og identitet.⁵⁶ Kulturarven kan
derfor fortelle oss historien om samfunnet vårt og slik påvirke vår forståelse av det. Dette
materialet er derfor en viktig ressurs. Den demokratiske retten til tilgang er altså forankret i den
kunnskapen som forvaltes i samlingene. For at denne retten skal kunne ivaretas må samlingene
bevares og sikres for ettertiden. Dette betyr at man også kan snakke om en rett til bevaring av
kulturarvsmateriale. Både bevaringen og tilgjengeliggjøringen skal ifølge Digitaliserings-
meldingen realiseres gjennom ny, digital teknologi.

Samtidig finnes et annet perspektiv på digitalisering og demokrati i Digitaliserings-
meldingen. Ifølge meldingen bidrar «digitalisering av kulturarv ... til et mer rettferdig og
demokratisk informasjons- og kunnskapssamfunn.»⁵⁷ I denne setningen kommer
Digitaliseringsmeldingens grunnleggende optimistiske syn på digitalisering tydelig frem. Den
digitaliserte kulturarven blir ifølge Digitaliseringsmeldingen en god kilde til kunnskap om vårt
samfunns utvikling, fordi materialet er av høy faglig kvalitet og finnes hos institusjoner man
har tillitt til.⁵⁸ Når materialet gjøres tilgjengelig for forskning blir resultatet at man får frem mer
kunnskap. Tilgjengeliggjøring av denne kunnskapen kan gjøre at samfunnet utvikles i en mer
demokratisk retning. Demokratiseringen som beskrives i Digitaliseringsmeldingen handler
altså ikke bare om den demokratiske retten til tilgang. Den handler også om å *bruke* materialet
man har tilgang til. Dette viser at det finnes en todelt demokratiforståelse i Digitaliserings-
meldingen, en smal og en utvidet. Den smale forståelsen er befolkningens demokratiske rett til
tilgang til kulturarvsmateriale. Den utvidede forståelsen forutsetter i tillegg at det tilgjengelige
materialet brukes slik at kunnskapen i dem kommer frem. Hvordan er så tendensene i
Kulturmeldingen og Museumsmeldingen?

I Museumsmeldingen er demokrati knyttet til museenes samfunnsrolle. Det forklares at
museenes samfunnsrolle i grove trekk handler om at museene skal samle, bevare og formidle

---

⁵⁵ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9

⁵⁶ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9

⁵⁷ Kultur- og kirke departementet 2009a: 10

⁵⁸ Kultur- og kirke departementet 2009a: 10

kunnskap om mennesker og våre samfunn.⁵⁹ Lenger ut i Museumsmeldingen kan man tydelig se at digitalisering skal føre til demokratisering: «digitalisering øker tilgjengeligheten til museenes samlinger og betyr en demokratisering av kultur- og naturarven.»⁶⁰ Dette peker igjen mot optimismen knyttet til digitalisering, så lenge materialet digitaliseres oppnår vi en demokratisering. Samtidig sier Museumsmeldingen at en aktiv formidling basert på refleksjon og innsikt er viktig i et demokratiperspektiv.⁶¹ Dette viser igjen hvordan stortingsmeldingene preges av de to demokratiforståelsene. I det siste sitatet er det refleksjon og innsikt som gjør digitaliseringen av samlingene viktig for demokratiet, og ikke kun tilgang som i det første sitatet.

I Kulturmeldingen fra 2018 kunne den demokratiske retten til kulturarven knapt vært uttrykt klarere: «Tilgang til historia og kulturarven er ein demokratisk rett.»⁶² Sitatet viser tydelig den smale demokratiforståelsen som finnes i både Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen, men her med spesielt klare ord. Ifølge Kulturmeldingen er dessuten ytringsfrihet, tolerante fellesskap og respekt for individet grunnleggende elementer i et demokrati.⁶³ Samtidig er et rikt og variert kulturliv ifølge meldingen en forutsetning for nettopp ytringsfriheten. Samlet skal deltakelse i kulturlivet, tilegnelse av kunnskap og forståelse av samfunnet ha en demokratiserende effekt.⁶⁴ Dette kan leses som en videreføring av tankesettet fra både Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen: kunnskapen som ligger i kulturen skal styrke demokratiet. Ifølge Kulturmeldingen kan den teknologiske utviklingen på kulturfeltet føre til demokratisering dersom teknologien brukes riktig.⁶⁵ Digital tilgang senker for eksempel terskelen for deltakelse. Dette beskrives i Kulturmeldingen som demokrati i praksis. Den store digitaliseringsoptimismen fra Digitaliseringsmeldingen modereres allikevel noe i Kulturmeldingen: «tilgang til kunnskap og kultur medfører ikke nødvendigvis at folk tek i bruk kunnskapen.»⁶⁶

Samlet viser dette at det finnes to typer forståelse av demokrati i stortingsmeldingene; en smal og en utvidet. Den smale forståelsen går kort sagt ut på at samlinger i museum består av innhold som alle har demokratisk rett på tilgang til. Den utvidede forståelsen tar dette ett skritt lenger og legger til at bruk av kunnskapen som tilgjengeliggjøres er viktig fordi denne

---

⁵⁹ Kultur- og kirkedepartementet 2009b: 145

⁶⁰ Kultur- og kirkedepartementet 2009b: 159

⁶¹ Kultur- og kirkedepartementet 2009b: 102, 155

⁶² Kulturdepartementet 2018: 39

⁶³ Kulturdepartementet 2018: 7. Se også side 9 og 15-16.

⁶⁴ Kulturdepartementet 2018: 16, 38, 79

⁶⁵ Kulturdepartementet 2018: 10, 49

⁶⁶ Kulturdepartementet 2018: 50

kan virke inn på vår samfunnsforståelse. Både den smale og den utvidede forståelsen skal kunne bidra til demokratisering. Satsning på digitalisering i samlingsforvaltningen og økt tilgang til digitalt materiale vil derfor bare bli viktigere fremover, sett i et demokratiseringsperspektiv. Dette var situasjonen da Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen kom i 2009, og det var det fortsatt i 2018 da Kulturmeldingen ble presentert.

2.2.4 Oppsummering

Dette delkapittelet har vist at digitalisering og tilgjengeliggjøring av kulturarvsmateriale i samlingene til norske museer knyttes tydelig til en demokratisering av samfunnet. Dette handler både om bevaring av materialet og befolkningens tilgang til det. Det viktigste funnet er at det finnes to demokratiforståelser i stortingsmeldingene: en smal og en utvidet. Demokratiseringen som skal oppnås krever at det digitale materialet brukes og tilgjengeliggjøres.

2.3 Målgruppeforståelse – hvem skal bruke det digitale?

Når vi nå har sett at digitalisering av museumssamlinger anses som viktig for det norske demokratiet er det på tide å spørre hvem det digitaliseres for. Den utvidede forståelsen av demokrati krever at det digitaliserte kulturarvsmaterialet fra museumssamlinger brukes. Jeg vil derfor undersøke om det finnes en klar målgruppeforståelse i stortingsmeldingene. Hvem tenker man at skal bruke det digitale kulturinnholdet?

2.3.1 Hvem skal det digitaliseres for?

Ifølge Digitaliseringsmeldingen er regjeringens visjon for IKT-politikken på kulturfeltet at så mye som mulig av abm-samlingene skal være tilgjengelig for flest mulig.⁶⁷ Det samme kan man lese i Kulturmeldingen fra ti år senere.⁶⁸ Finnes det noen målgruppeforståelse utover dette?

I Digitaliseringsmeldingen kan man lese at det for brukeren er en stor forenkling å kunne oppsøke digitale representasjoner av kulturarvsmateriale i stedet for å besøke den kulturinstitusjonen som har originalen.⁶⁹ Men hvem er brukeren? Ifølge Digitaliseringsmeldingen er alle del av den potensielle brukergrupper for tilgjengeliggjort digitalt materiale: «...allmennbrukeren, forskere, studenter, skoleelever, slektsgranskere, lokalhistorikere, aktører i næringslivet, frivillige organisasjoner, forsknings- og utdanningsinstitusjoner, offentlig

---

⁶⁷ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9

⁶⁸ Kulturdepartementet 2018: 39

⁶⁹ Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

forvaltning, forlag og media eller abm-institusjonene selv.»⁷⁰ Dette peker igjen i retning av demokrati og digitaliseringsoptimisme: alle skal kunne bruke kulturarven digitalt. Dette prinsippet kan også gjenfinnes i Kulturmeldingen, ti år etter Digitaliseringsmeldingen. I ett av Kulturmeldingens delmål som handler om tilgjengelighet og deltakelse kan vi lese at «... alle skal ha enkel tilgang til kulturarven».⁷¹

Den samme tendensen til å gjøre alle i befolkningen til del av målgruppen finnes også i Museumsmeldingen, men her problematisert på en annen måte. I Museumsmeldingen står det at digitalisering i museene frem til nå, altså i 2009, «i stor grad har vært ensbetydende» med å registrere analoge katalogdata i digitale katalogsystemer.⁷² Arbeidet som er gjort med digitalisering tidligere har altså vært rettet innover i egen institusjon. Digitale kataloger blir da først og fremst være et hjelpemiddel for de ansatte ved et museum, med mindre de gjøres tilgjengelige for allmennheten.⁷³ Å presentere digitaliserte kataloger på en måte som er forståelig for andre typer brukere enn museumsansatte beskrives derimot som en stor utfordring for museene. Hvem de andre brukerne er utdypes ikke, men i et mål som beskriver hvordan det skal satses videre på forvaltning kan man lese at samlingene skal gjøres tilgjengelige for publikum og forskning.⁷⁴ Publikum må i dette tilfellet tolkes som alle dem som ikke er ansatt ved et aktuelt museum og som derfor ikke har tilgang til materialet fra før. At forskere skilles ut som en egen gruppe viser at man mener forskere har andre forutsetninger enn «vanlige» publikummere for å kunne bruke digitalisert, tilgjengeliggjort museumsmateriale. Dette følges ikke opp videre i Museumsmeldingen.

Stortingsmeldingene er dermed enige i at alle, eller i alle fall flertallet, av medlemmer i det norske samfunnet skal ha enkel tilgang til samlingene som forvaltes av norske museer. Utover dette kan det være vanskelig å spore noen forståelse av konkrete målgrupper. Videre i oppgaven jeg derfor se på hvem som går på museum og bruker digitalt museumsinnhold i Norge for å kunne peke på hvilke konsekvenser manglende fokus på målgrupper kan få.

2.3.2 Hvem er museumspublikum i Norge?

Ifølge Norsk kulturbarometer for 2016 gikk 44% av befolkningen i Norge på museum det året.⁷⁵ Gjennomsnittet for antall besøk ligger på 1,1. Undersøkelsen viser at yngre går oftere på

---

⁷⁰ Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

⁷¹ Kulturdepartementet 2018: 40

⁷² Kultur- og kirke departementet 2009b: 149

⁷³ Kultur- og kirke departementet 2009b: 149

⁷⁴ Kultur- og kirke departementet 2009b: 149

⁷⁵ Vaage 2017: 49

museum enn eldre, og at menn og kvinner går omtrent like mye. Flere går også på museum i tettbygde strøk, aller flest i Osloområdet. Disse tallene bør sees i sammenheng med flere faktorer. Museumstilbudet er større i tettbygde strøk, spesielt i området rundt hovedstaden. Et stort antall yngre museumsbrukere kan for eksempel være et resultat av tiltak som Den kulturelle skolesekken, som skal sikre elever i grunnskolen og på videregående møter med kunst og kultur.⁷⁶ En annen viktig forskjell blant kulturbrukere er knyttet til utdanningsnivå. Blant dem som har ungdomsskole eller videregående som høyeste fullførte utdanning ligger besøksprosenten på ca. 35%.⁷⁷ For dem som har kort høyere utdanning fra universitet eller høyskole er tallet over 50%, og for dem med lang høyere utdanning er det på hele 62%. Finnes det grunn til å tro at tallene ser annerledes ut for digitale museumsbesøk?

I artikkelen «A digital museum's contribution to diversity – a user study» presenteres to undersøkelser som viser hvem som bruker digitalt museumsinnhold i Norge. Den ene undersøkelsen ser på bruk av museumsobjekter og kunst på nett generelt, mens den andre ser på DigitaltMuseum spesifikt. Den første undersøkelsen viser at 16% av befolkningen har sett på museums- eller kunstobjekter på internett de siste 6 månedene.⁷⁸ For personer med høyere utdanning av kort og lang varighet er tallene henholdsvis 21 og 23%. Det påpekes i artikkelen at tallene fra undersøkelsen samsvarer med tallene i Norsk kulturbarometer 2016, men at høyere utdanning spiller en større rolle for fysiske museumsbesøk enn digitale. Dette kan peke mot at digital tilgang til kulturarvsmateriale for hele befolkningen potensielt kan ha en demokratiserende effekt slik det beskrives i stortingsmeldingene. Det er derimot ikke mulig å konkludere med dette basert på en enkelt undersøkelse.

Den andre undersøkelsen som presenteres i artikkelen er utført på DigitaltMuseum og viser blant annet at 78% av respondentene har høyere utdanning.⁷⁹ 34% oppgir at de bruker DigitaltMuseum i jobbsammenheng, oftest til museumsarbeid. Artikkelen påpeker riktignok at disse svarene kan være påvirket av såkalte superbrukere: «It is recognized that the data is potentially at risk of a self-selection bias that tilts the findings towards the characteristics of DigitaltMuseum 'super-users'...»⁸⁰ Det finnes altså en risiko for at respondentene i undersøkelsen definerer seg selv som superbrukere av DigitaltMuseum, det vil si gjentagende brukere av tjenesten. Undersøkelsen er dermed egnet til å si noe om karakteristikken til de gruppene som ofte bruker DigitaltMuseum.

---

⁷⁶ Mer informasjon om tilbudet på <https://www.denkulturelleskolesekken.no/om-skolesekken>

⁷⁷ Vaage 2017: 49-50

⁷⁸ Gran et al. 2019: 66

⁷⁹ Gran et al. 2019: 68

⁸⁰ Gran et al. 2019: 65

Undersøkelsene omtalt over indikerer at brukergruppen som i dag benytter seg mest av digitaliserte museumssamlinger ikke skiller seg stort fra dem som besøker fysiske museum. Det er derfor nødvendig å stille spørsmål ved digitaliseringsoptimismen og koblingen til demokrati som kommer til syne i blant annet Digitaliseringsmeldingen. Oppnår vi økt grad av demokratisering hvis digitalisert og tilgjengeliggjort kulturarvsmateriale hovedsakelig brukes av de samme som besøker de fysiske museene? Kan digitalisering uten målgruppeforståelsen bidra til å forsterke den eksisterende trenden?

2.3.3 Oppsummering

Stortingsmeldingene slår fast at digitalisering av museumssamlinger skal gi alle tilgang til kulturarven. Denne tilgangen er en demokratisk rett, men hvis digital kulturarv skal styrke demokratiet må det digitale innholdet også bli brukt. Hvem som er i målgruppen for digitalisert kulturarvsmateriale og hvordan brukergruppen eventuelt kan utvides utredes derimot ikke i stortingsmeldingene. Den smale demokratiforståelsen «oppfylles» ved at alle får tilgang til digitalisert kulturarvsmateriale, men den utvidede krever også at det brukes. I denne sammenhengen blir stortingsmeldingenes manglende fokus på hvem som faktisk bruker digitalisert innhold et problem. I Digitaliseringsmeldingen presenteres kanskje en del av problemet: «for det store flertallet som ikke er eksperter, vil verdien av samlingene avhenge av hvordan de gjøres forståelige for oss...»⁸¹ Er litt av problemet at digitaliserte museumssamlinger bare er tilgjengeliggjort uten at den faktiske tilgjengeligheten blir tatt hensyn til?

2.4 Hva er tilgjengelighet?

Bedre tilgang til digitalisert kulturarvsmateriale er et viktig prinsipp i stortingsmeldingene. Tilgang til felles kulturarv kan som vist betraktes som en demokratisk rett. Men hvordan er forståelsen i stortingsmeldingene av hva som er god tilgang? Ønsker nasjonal kulturpolitikk bedre *access* (tilgjengeliggjøring), eller ser man også et behov for *accessibility* (tilgjengelighet) og formidling? Finnes det en forståelse av det tredelte hierarkiet for tilgjengeliggjøring: *access*, *accessibility* og formidling?

---

⁸¹ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 14

2.4.1 Access, accessibility og formidling i nasjonal kulturpolitikk

Digitaliseringsmeldingen skiller mellom tilgang på den ene siden og formidling på den andre.⁸² Dette kommer til syne i fokuset på at kulturarvssamlingene skal være søkbare. Det er et overordnet mål for departementet at det skal være en samlet tilgang til kulturarvsmateriale, og derfor må man «tilby nasjonale søketjenester både på tvers av arkiv, bibliotek og museum (fellessøk) og innenfor de enkelte materialtypene.»⁸³ Dette viser en målsetning basert på access og kan sees i sammenheng med den smale demokratioppfatningen. Brukere har demokratisk rett til tilgang, og ved å tilby søketjenester kan man gi denne tilgangen. Når publikum gjør et søk i for eksempel en digital museums katalog på nett er dette mulig fordi man har fått tilgang til katalogen, man har access. En slik tilgjengeliggjøring av en digitalisert museums katalog på nett vil dermed være et eksempel på hvordan den smale forståelsen av demokrati vil fremstå i praksis.

Parallelt med fokuset på access har Digitaliseringsmeldingen også et stort fokus på formidling. Digitaliseringsmeldingen forklarer at «for det store flertallet som ikke er eksperter, vil verdien av samlingene avhenge av hvordan de gjøres forståelige ... altså av art og grad av formidling».⁸⁴ Access gir altså muligheter for å se materialet, men for å forstå kunnskapen som ligger i materialet må det formidles. Formidling krever at det tas bevisste valg for å bearbeide kunnskapen som finnes i kulturarvsmaterialet før dette presenteres for publikum. Uten formidling vil «millioner av digitale kilder på nett...være verdiløst for mange» ifølge Digitaliseringsmeldingen.⁸⁵ Man ser altså at Digitaliseringsmeldingen har et skarpt skille mellom access og formidling, uten at det midterste nivået accessibility er et tema. Det eneste som antyder forholdet mellom accessibility og formidling er formuleringen «art og grad av formidling.»⁸⁶

Museumsmeldingen er enda klarere på forskjellen mellom access og formidling enn Digitaliseringsmeldingen: «mens tilgjengeliggjøring handler om å gi tilgang til materialet og gjenstandene i museene, er formidling å aktivt tilpasse innhold, form, budskap... Det er et stort sprang fra digital tilgjengeliggjøring til digital formidling.»⁸⁷ Her anerkjennes det i større grad enn i Digitaliseringsmeldingen hvor stor avstand som kan ligge mellom access og formidling. I likhet med i Digitaliseringsmeldingen ser man i Museumsmeldingen også et fokus på såkalt

---

⁸² Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

⁸³ Kultur- og kirke departementet 2009a: 91

⁸⁴ Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

⁸⁵ Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

⁸⁶ Kultur- og kirke departementet 2009a: 14

⁸⁷ Kultur- og kirke departementet 2009b: 156

fellessøk, altså en felles søkeportal som gir tilgang til kulturarvsmateriale fra alle museum. Blant annet beskrives DigitaltMuseum som «en felles løsning for å publisere digitale kataloger og digitalt innhold» hvor brukerne av tjenesten kan få tilgang på materiale fra en rekke norske museer på samme sted.⁸⁸ DigitaltMuseum brukes altså som et eksempel på hvordan publikum kan få access til museumssamlinger. Heller ikke i Museumsmeldingen kan man se en forståelse av accessibility, fokuset ligger kun på access og formidling.

I Kulturmeldingen settes digital tilgang i sammenheng med demokratiet. Det heter blant annet at «bruk av digitale løysingar gjer det mogleg å sjå for seg at alle kan få tilgang til det samme kunnskapsgrunlaget...»⁸⁹ Samtidig fastslås det at tilgang til historie og kulturarv er en demokratisk rett, og derfor skal alle ha enkel tilgang til den.⁹⁰ Hva man legger i enkel tilgang utdypes derimot ikke i Kulturmeldingen, men tendensen tidligere har vist at det gjerne er publisering av kulturarvsmateriale på nett man anser som enkelt eller universelt tilgjengelig. I Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen vektlegges også muligheten for å søke i det digitale materialet. Man kan altså se et mål om å oppnå en form for access til kulturarvsmateriale i Kulturmeldingen, men hva sier meldingen om accessibility og formidling?

Et viktig poeng fra Kulturmeldingen er at «tilgang til kunnskap og kultur medfører ikkje nødvendigvis at folk tek i bruk kunnskapen».⁹¹ Derfor er det ifølge Kulturmeldingen viktig at kunst- og kulturinstitusjonene er tilstede der publikum er som veileder og formidler.⁹² Dette kan peke i retning av både accessibility og formidling. Veiledning av publikum kan tolkes som accessibility, altså at de museumsansatte tilrettelegger nettsidene hvor digitalisert materiale fra museet tilgjengeliggjøres. Dette kan sammenlignes med hvordan fysiske utstillinger legges opp for at besøkende kan bevege seg rundt på egenhånd og ta til seg kunnskapen som finnes i utstillingsmaterialet. Ifølge Kulturmeldingen er det mye som tyder på at bruken av kulturtilbud øker i takt med digital tilgjengeliggjøring.⁹³ I meldingen er film og musikk brukt som eksempler. Det forklares at man lytter mer til musikk og ser mer film nå som slike medier er digitalt tilgjengelig.

---

⁸⁸ Kultur- og kirke departementet 2009b: 92

⁸⁹ Kulturdepartementet 2018: 51

⁹⁰ Kulturdepartementet 2018: 39

⁹¹ Kulturdepartementet 2018: 50

⁹² Kulturdepartementet 2018: 50-51

⁹³ Kulturdepartementet 2018: 50

2.4.2 Oppsummering

Dette delkapittelet har vist at stortingsmeldingene har en god forståelse av to av nivåene av tilgjengelighet: access og formidling. Access handler i stortingsmeldingene om å gi enkel tilgang til kulturarvsmateriale, for eksempel ved at det publiseres på DigitaltMuseum. Muligheten for å søke i materialet peker seg ut som en viktig del av det å gi access. Samtidig finnes det en klar forståelse i meldingene av at access alene ikke kan gi brukerne en god nok forståelse av kulturarvsmaterialet. Derfor er formidling en viktig oppgave for museene. Meldingene viser i liten grad å ha en forståelse av accessibility.

2.5 Kulturrådets museumsprogram – statlige tiltak for å muliggjøre digital samlingsforvaltning

«Programbasert utlysning av prosjektmidler er et sentralt virkemiddel for Kulturrådets arbeid som statlig utviklingsaktør på museumsfeltet.»⁹⁴

Stortingsmeldingene krever mer digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger. Både Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen peker på en rekke tiltak museene skal arbeide etter for å nå målene.⁹⁵ I dette delkapittelet vil jeg se på hvordan Kulturrådets utviklingsprogram for museer kan betraktes som et statlig tiltak med hensikt å øke digitalisering og tilgjengelighet i museene. Ifølge Kulturrådet «bidrar [museumsprogrammene] som strategisk utviklingsaktør på museumsfeltet».⁹⁶ På hvilken måte?

Kulturrådets utviklingsprogram for museer ble utlyst første gang i 2015 og gjaldt da for perioden 2015-2017.⁹⁷ En ny periode er satt til 2018-2020. Hensikten med programmene er ifølge Kulturrådet å «bidra til utvikling og samordning av museumsfaglige oppgaver, og å styrke museene som aktører der bevisste valg og prioriteringer gir grunnlag for dialog og refleksjon.»⁹⁸ Dette er i tråd med stortingsmeldingenes fokus på tiltak som skal løses i fellesskap.⁹⁹ I perioden 2015-2017 var det tre program museene kunne søke midler på:

---

⁹⁴ Kulturrådet 2017b

⁹⁵ Kultur- og kirke departementet 2009a: 91- 104 og 2009b: 145-162

⁹⁶ Kulturrådet 2015

⁹⁷ Torgnesskar 2017

⁹⁸ Kulturrådet 2015

⁹⁹ Kultur og kirke departementet 2009a: 96 og 2009b: 146

Museenes samfunnsrolle, Digital utvikling og Samlingsforvaltning.¹⁰⁰ Hver av programmene hadde tilpassede utlysninger med krav til hva prosjekter burde inneholde for å få støtte. I utlysningen for programmet Digital utvikling står det blant annet at prosjektene skal bidra til tilgjengeliggjøring og formidling av digitalt museumsinnhold.¹⁰¹ De to hovedtemaene i utlysningen er økt datakvalitet og rikere opplevelser. Prosjektene skal derfor fokusere på tiltak som kan skape bedre verktøy for informasjonsbehandling og tilgjengeliggjøring av digitalt innhold. Dette betyr at man fra nasjonalt hold både ønsker å styrke kvaliteten på det digitale innholdet og måten det tilgjengeliggjøres for brukerne.

I den neste perioden med museumsprogram, 2018-2020, er det tre programmer: Digitalisering og digital samlingsforvaltning, Samfunnsrolle, makt og ansvar, og Forskning i museer. Programmet Digitalisering og digital samlingsforvaltning er ifølge beskrivelsen på nettsiden til Kulturrådet et resultat av at museene ikke har møtt Stortingets forventninger til digitalisering.¹⁰² Dette programmet er altså et konkret statlig tiltak for å muliggjøre satsningen på digitalisering av museumssamlinger. Kulturrådet etterspør prosjekter som kan bidra til å effektivisere digitaliseringen av museumsmateriale og som har en tydelig overføringsverdi for hele museumsfeltet.¹⁰³ Prosjekter som kan bidra til den videre utvikling av tjenester som Primus og DigitaltMuseum trekkes frem. Dersom ambisjonene om økt tilgjengelighet for alle i samfunnet skal kunne møtes er en satsning på utvikling av disse løsningene en nødvendighet.

Så hvordan svarer museumsprogrammene til det som forespeiles i stortingsmeldingene? Man kan se en tydelig sammenheng mellom stortingsmeldingenes fokus på at det skal digitaliseres og tilgjengeliggjøres mer og de utlyste museumsprosjektene. I den første perioden med museumsprogram vil Kulturrådet støtte prosjekter som tar sikte på å utvikle bedre verktøy for digitalisering og tilgjengeliggjøring på museumsfeltet, og som dermed kan øke kvaliteten på det digitaliserte innholdet. Når man i den andre perioden ser at digitaliseringen ikke har vært like effektiv som ønsket flyttes fokuset over på prosjekter som kan utbedre dette.

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg undersøkt sammenhengen mellom digitalisering av kulturarv og demokrati, målgruppeforståelsen og tilgjengelighetsforståelsen på nasjonalt nivå. Et viktig funn er at det finnes to demokratiforståelser som er knyttet til stortingsmeldingenes mål for

---

¹⁰⁰ I tillegg kommer sikringsmidler. For mer informasjon se <https://www.kulturradet.no/museum/sikringsmidler>.

¹⁰¹ Utlysning på museumsprogrammet Digital utvikling i perioden 2015-2017

¹⁰² Kulturrådet 2017a

¹⁰³ Kulturrådet u.å.2

digitalisering og tilgjengeliggjøring: en smal og en utvidet. Ved at samfunnet får tilgang til kunnskapen som finnes i samlinger skal det skje en demokratisering av kulturarven. I tillegg har undersøkelsene av stortingsmeldingene vist at man på nasjonalt nivå har en begrenset målgruppeforståelse. Dokumentene virker å være farget av det demokratiske prinsippet om at alle i samfunnet har rett på tilgang til kulturarven, og derfor er alle i målgruppen.

Analysen av stortingsmeldingene har vist at forståelsen av tilgjengelighet er begrenset til et tydelig skille mellom access og formidling. Det midterste nivået av det tredelte hierarkiet access, accessibility og formidling er i stor grad fraværende. Access forstås på nasjonalt nivå som tilgjengeliggjøring av digitalisert kulturarvsmateriale, gjerne på nettsider som DigitaltMuseum. For at brukerne av det digitale innholdet skal forstå kunnskapen de har tilgang til må den formidles.

I det siste delkapittelet har jeg undersøkt Kulturrådets museumsprogram. Programmene er et godt eksempel på et statlig tiltak som skal muliggjøre målene om økt digitalisering og tilgjengeliggjøring av kulturarvsmateriale. Museumsprogrammene speiler i stor grad mål og tiltak som presenteres i stortingsmeldingene, i tillegg til den faktiske utviklingen i arbeidet på museene.

Samlet viser dette at man på nasjonalt nivå har et tydelig mål om at digitalisering og tilgjengeliggjøring av samlinger skal føre til en demokratisering av kulturarven. Målgruppeforståelsen i stortingsmeldingene er ikke spesielt nyansert, men man ser allikevel en tydelig forståelse av hvordan kulturarven skal tilgjengeliggjøres. Kulturrådets museumsprogram er et statlig tiltak for å muliggjøre den ønskede satsningen på digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger.

I neste kapittel skal jeg undersøke hvordan man forholder seg til føringene i nasjonal kulturpolitikk på museumsnivå. Dette vil jeg gjøre ved å se på MiST sin forståelse av digitalisering og demokrati, målgrupper og tilgjengelighet.

3 Digitalisering, tilgjengeliggjøring av samlinger og demokrati hos MiST

3.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan MiST tolker føringene i nasjonal kulturpolitikk i sitt arbeid med digitalisering, tilgjengeliggjøring og digital samlingsforvaltning. Det overordnede spørsmålet er hvordan samlingsforvaltningen i MiST påvirkes av organisasjonens forsøk på å omsette føringene i nasjonal kulturpolitikk i praksis. For å kunne si noe om dette stiller jeg følgende spørsmål: Hvordan forholder MiST seg til koblingen mellom digitalisering av samlinger og demokrati? Hva tenker MiST om målgrupper? Hva slags tilgang skal samfunnet ha til MiST sine digitaliserte museumssamlinger, og hvorfor? Til slutt skal jeg se på prosjekter MiST har fått støtte til fra Kulturrådets museumsprogram som et eksempel på hvordan MiST forsøker å møte kravene i nasjonal kulturpolitikk.

3.2 Digitalisering, samlingsforvaltning og demokrati i MiST

Digitalisering av kulturarvsmateriale og demokrati har en tydelig kobling i stortingsmeldingene. Jeg vil derfor undersøke om en tilsvarende kobling mellom digitalisering, samlingsforvaltning og demokrati er tilstede hos MiST. Hva sier MiST sine strategier og planer om hvordan museene skal arbeid med digitalisering og samlingsforvaltning? Hvilke begrensninger og fordeler opplever MiST i arbeid med digitalisering? Og knyttes digitalisering og tilgjengeliggjøring til demokratisering av kulturarven, slik som i stortingsmeldingene?

3.2.1 Samlingsforvaltning og digitalisering i MiST

Digitalisering har foregått i samlingsforvaltningen i flere tiår. Ann Siri Hegseth Garberg forteller at da digitaliseringen begynte i museene handlet det om å registrere opplysninger fra blant annet gamle kartotekkort i en slags katalog på en datamaskin.¹⁰⁴ Dette begynte man med helt tilbake på 1980-tallet, men Garberg påpeker at det fortsatt i dag handler om mye av det samme: å skape en digital katalog. I dag bruker MiST programmet Primus for å registrere samlingene sine digitalt. Bruken av Primus er tydelig forankret i MiST sin felles plan for samlingsforvaltning som ble utarbeidet i 2012. Det samme gjelder et nyere dokument, Policy for samlingsforvaltning, som ble vedtatt av ledergruppa i MiST i 2018. Hva sier disse dokumentene om digitalisering og samlingsforvaltning?

---

¹⁰⁴ Garberg, intervju 9. april 2019

Både policydokumentet fra 2018 og Plan for samlingsforvaltning fra 2012 kan beskrives som resultat av nasjonal kulturpolitikk. Museumsmeldingen sier for eksempel at «museene skal lage planer for prioritering, digitalisering og digital formidling» og at disse skal «inneholde tiltak for å ferdigstille og forbedre digitale kataloger over samlingene.»¹⁰⁵ I MiST sin Plan for samlingsforvaltning refereres det til akkurat dette kravet i Museumsmeldingen. Man kan lese at arbeidsgruppen som har utarbeidet planen har sett på både Museumsmeldingen og Digitaliseringsmeldingen «for å skaffe oversikt over nasjonale føringer vedr. samlingsforvaltning.»¹⁰⁶ Plan for samlingsforvaltning er nettopp et slikt dokument stortingsmeldingene etterspør. I dette dokumentet defineres også samlingsforvaltning: «Samlingsforvaltning er det strukturerte og planmessige faglige arbeidet som omhandler samlingsutvikling, dokumentasjon, tilgjengeliggjøring, bevaring og konservering.»¹⁰⁷ Dette innebærer i praksis alt som skjer med en museumssamling.

Digitalisering defineres ikke konkret i Plan for samlingsforvaltning. Første gang digitalisering nevnes i planen er i forbindelse med tilgjengeliggjøring av materiale på internett, men det forklares ikke hva man legger i begrepet.¹⁰⁸ Noe senere i dokumentet står det at «Digitalt materiale er både digitalisert materiale(digitale representasjoner av samlingene) og digitalt født materiale (elektronisk kunst, arkiver osv).»¹⁰⁹ Her bruker MiST samme ordlyd som Museumsmeldingen, som også bruker ordet representasjoner om digitalisert materiale.¹¹⁰ Selve digitaliseringsprosessen, hva som skal til for å gjøre analogt museumsmateriale digitalt, forklares derimot ikke. Mine tre intervjupersoner virker derimot alle å være innforstått med at digitalisering av et objekt i samlingen innebærer registrering av alle opplysninger om objektet og bilder av det i Primus slik at man får en god katalogpost. Men hva betyr det at objektet er registrert godt nok?

MiST bruker den britiske samlingsforvaltningsstandarden Spectrum i sitt arbeid med samlingsforvaltning. Spectrum ble oversatt til norsk av Kulturrådet i 2016 og inneholder en rekke prosedyrer for arbeid med samlingsforvaltning på museum.¹¹¹ Standarden krever blant annet at museene har en policy for henholdsvis samlingsutvikling, dokumentasjon, tilgang og bevaring.¹¹² Et av MiST sine nyere dokumenter, Policy for samlingsforvaltning, er et resultat

---

¹⁰⁵ Kultur- og kirke departementet 2009b: 151

¹⁰⁶ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 15, se også side 47

¹⁰⁷ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 11

¹⁰⁸ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 11

¹⁰⁹ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 16

¹¹⁰ Kultur- og kirke departementet 2009b: 91

¹¹¹ Bie-Larsen 2016

¹¹² Policy for samlingsforvaltning i MiST fra 2018

av implementeringen av Spectrum. Den viktigste prosedyren fra Spectrum i denne sammenheng er prosedyre nummer 8, katalogisering. Minimumsstandarden for katalogisering krever «at katalogen gir tilstrekkelig informasjon til å identifisere et objekt...» og at den «inneholder eller gir referanse til historisk dokumentasjon av objektet».¹¹³ I den påfølgende beskrivelsen av prosedyren kreves registrering av blant annet objektnummer, betegnelse, beskrivelse, antall deler, informasjon om ervervelse, plassering, datering, objektets historie og en rekke andre opplysninger.¹¹⁴ I alt listes det opp rundt 40 punkter over informasjon som skal eller bør være med i en fullverdig katalogpost. Denne prosedyren er dermed en oppskrift på hva digitalisering av et objekt fra samlingen bør inneholde. Prosedyren nevner derimot ikke at det skal legges inn bilder av objektet, men sier at katalogiseringen skal inneholde henvisning til bilder.¹¹⁵ Som nevnt ovenfor er det derimot mine intervjupersoners klare oppfatning at bilder er en nødvendighet i digitaliseringen av museumsobjekter. At bilder ikke nevnes spesifikt i noen av de skriftlige dokumentene kan dermed tolkes som at MiST regner det som en selvfølgelighet.

MiST bruker som nevnt programmet Primus for å registrere samlingene sine i en digital katalog. Målet er ifølge Garberg at alle avdelingene skal arbeide aktivt med å legge inn sine samlinger i Primus, for eksempel i forbindelse med utstillinger.¹¹⁶ Når en gjenstand først er tatt ut fra magasin bør den fotograferes og registreres med all tilgjengelig informasjon i tråd med prosedyren i Spectrum. Ifølge Garberg er det derimot stor variasjon innad i MiST når det gjelder gjennomføringen av dette. Hun trekker blant annet frem Sverresborg Trøndelag Folkemuseum og Ringve Musikkmuseum som eksempler på museer som følger opp registreringen på en god måte. Anne Mette Gottschal forklarer i sitt intervju at Ringve er heldige fordi det er et ganske lite museum med en forholdsvis liten samling.¹¹⁷ Hun peker også på at Ringve kom tidlig i gang med registreringen av samlingen, men at det også her er finnes deler som ikke enda er godt registrert. Man har gjerne prioritert primærsamlingen. Digitalisering og samlingsforvaltning i MiST handler altså mye om prioriteringer, men også om utfordringer som for eksempel mangelen på ressurser.

---

¹¹³ Kulturrådet 2016: 38

¹¹⁴ Kulturrådet 2016: 39

¹¹⁵ Kulturrådet 2016: 39

¹¹⁶ Garberg, intervju 9. april 2019

¹¹⁷ Gottschal, intervju 27. mars 2019

3.2.2 Fordeler med digital samlingsforvaltning

Mine tre informanter understreker alle viktigheten av å ha en god, digital katalog i arbeidet med samlingsforvaltning. Gottschal beskriver blant annet digitale kataloger som et mer smidig arbeidsverktøy.¹¹⁸ Det går kjappere å hente ut den informasjonen man trenger fra en søkbar, digital katalog, forutsatt at katalogen er komplett og oppdatert. Ideelt sett vil en samlingskatalog i Primus gi enkeltmuseer fullstendig oversikt over alle objekter i samlingen. Dette kan være nyttig i flere sammenhenger, for eksempel samlingsutvikling, utstillingsarbeid og utlån og innlån av objekter. I Policy for samlingsforvaltning står det blant annet at «samlingsutviklingen må skje med bakgrunn i kunnskap og oversikt over samlingene vi allerede har.»¹¹⁹ Dette kan også gjenfinnes i Plan for samlingsforvaltning fra 2012, hvor bruk av Primus og publisering på DigitaltMuseum trekkes frem som gode hjelpemidler for å oppnå en mer helhetlig samlingsforvaltning.¹²⁰ Garberg viser til et konkret eksempel hvor det ble vurdert å ta inn et urmakerverksted i museets samling.¹²¹ Et søk i Primus avslørte at det allerede fantes et slik verksted i samlingen og dermed ble det bestemt å ikke ta inn et nytt. Bruken av Primus sørget slik for at denne vurderingsprosessen gikk mye raskere enn den ville gjort hvis man måtte lete gjennom analoge kataloger for å finne ut hva som eventuelt allerede var representert av urmakerverksteder i samlingen. Dette viser altså hvordan museumsansatte aktivt går inn som brukere av eget digitalt katalogmateriale i sitt arbeid og i tillegg ser verdien av det.

I intervjuene nevnes det også at DigitaltMuseum kan være en ressurs i arbeid med registrering av objekter fra samlingen. Gottschal forteller at da hun skulle registrere en del møbler i Ringves samling søkte hun opp lignende møbler på DigitaltMuseum for å se hva andre museer hadde skrevet om dem.¹²² Hun bruker en vegghengt lampe som eksempel og forklarer at på DigitaltMuseum hadde andre lagt inn emneordet veggdekorasjon om vegghengte lamper. Dette var ikke et ord hun selv hadde valgt, «men hvis alle andre har gjort det...ordet veggdekorasjon kan man klikke seg inn på [på DigitaltMuseum], og da får du opp 200 lamper, vegglamper. Men ikke vår, fordi jeg har ikke tenkt at veggdekorasjon er et nyttig ord!». ¹²³ På denne måten kan man se at museene indirekte utvikler et felles begrepsapparat for samlingsforvaltningen.¹²⁴ Dette vil være en fordel både for museumsansatte og brukere av

---

¹¹⁸ Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹¹⁹ Policy for samlingsforvaltning for MiST fra 2018

¹²⁰ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 39

¹²¹ Garberg, intervju 9. april 2019

¹²² Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹²³ Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹²⁴ Dette gjøres også bevisst gjennom løsninger som KulturNav hvor det skapes åpne lister over felles terminologi og personer for bruk i museum og andre kulturinstitusjoner. Se <https://kulturit.org/kulturnav> for mer informasjon.

DigitaltMuseum, for eksempel kan det bli enklere å få flere treff på søk hvis museene registrerer sine objekter likt. På sikt kan det kanskje også bidra i arbeidet med direkte utvikling av et felles begrepsapparat.

3.2.3 Begrensninger og utfordringer i arbeidet med digitalisering og samlingsforvaltning

MiST skal som tidligere nevnt bruke Spectrum som standard i samlingsforvaltningen. Ifølge Ann Siri Hegseth Garberg brukes derimot standarden i varierende grad på de ulike avdelingene.¹²⁵ Dette kan ha negative konsekvenser for blant annet kvaliteten på museenes samlingskataloger. Denne problematikken nevnes også i Museumsmeldingen. Ifølge meldingen er den varierende kvaliteten på museers kataloger en utfordring i digital samlingsforvaltning, og spesielt problematisk blir dette når katalogene skal samles på en felles plattform som DigitaltMuseum.¹²⁶ Man kan dermed se at utfordringene i Museumsmeldingen fortsatt er noe MiST opplever. Garberg forteller man i MiST aktivt jobber mot at alle i organisasjonen i større grad skal følge felles standarder for samlingsforvaltning.¹²⁷ Dette vil ifølge Garberg være en del av en ny plan for samlingsforvaltning som fortsatt er under arbeid. Garberg peker videre på at noe av problemet med den manglende samordningen er at MiST fortsatt, mange år etter at konsolideringen av museene kom i gang, bærer preg av å bestå av egne institusjoner med sine egne måter å arbeide på. Dette kommer også til syne i MiST sin Strategi for 2019-2022. Et av de overordnede målene her lyder «i 2023 har MiST ein felles, berekraftig samlingsforvaltning som er bygd på felles policy og som avspeglar samfunnsoppdraget.»¹²⁸ Målsettingen viser at MiST ser et forbedringspotensial innad i egen organisasjon i arbeidet med samlingsforvaltning. Dokumentet Policy for samlingsforvaltning vedtatt i MiST i 2018 kan betraktes som et tiltak for å oppnå dette målet. Det forutsetter derimot at alle avdelingene bruker dokumentet aktivt i samlingsforvaltningen.

En annen stor utfordring for MiST er knyttet til lyd og video. Både opphavsrett og manglende infrastruktur er utfordringer man møter med denne typen materiale, forklarer Anne Mette Gottschal.¹²⁹ Infrastruktur betyr i denne sammenhengen registreringsprogram. Gottschal forklarer at per i dag er ikke de tilgjengelige databasene gode nok for å effektivt kunne behandle store mengder lyd- og filmklipp. Heller ikke Primus er spesielt egnet til å forvalte slikt

---

¹²⁵ Garberg, intervju 9. april 2019

¹²⁶ Kultur- og kirkedepartementet 2009b: 149

¹²⁷ Garberg, intervju 9. april 2019

¹²⁸ Museene i Sør-Trøndelag 2019

¹²⁹ Gottschal, intervju 27. Mars 2019

materiale. Gottschal forklarer videre at Ringve mangler rettigheter til mye av det som finnes av lyd- og videoklipp i samlingen. Dette fører blant annet til at materialet ikke fritt kan publiseres på DigitaltMuseum. Gottschal forklarer hvor utfordrende det er «at staten forventer at vi skal digitalisere og tilgjengeliggjøre, men det [lydklipp, video] er kanskje ikke vårt. Hvis vi skulle publisert så blir det alt for dyrt.»¹³⁰ Man ser altså at det økonomiske blir et problem for museene, og kanskje spesielt for museer som har større mengder materiale med opphavsrett.

Rettigheter og lisensiering er også et problem når det kommer til publisering av foto. I en søknad om midler over Kulturrådets utviklingsprogram for museer forklarer MiST at de ønsker å utvikle en sjekklister for å gi økt tilgang til foto på DigitaltMuseum.¹³¹ MiST erfarer at mye av det som er publisert av foto er merket med copyright selv om bildene ikke lenger er beskyttet av opphavsrett og kan brukes fritt. Uten tydelig og korrekt merking av bilder som fritt kan brukes er det vanskelig for brukere å forstå hva de kan gjøre med et bilde.¹³² Innad i MiST ble lisensiering av foto opplevd som et vanskelig felt, og man søkte derfor Kulturrådet om midler til å utvikle en sjekklister for rett lisensiering av foto.¹³³ Argumentasjonen i denne søknaden bygger også på at man antar andre museer også opplever lisensiering som vanskelig og at prosjektet derfor har stor overføringsverdi. Slik kan man se at dette også er en utfordring for andre museer.

Den kanskje største begrensningen MiST opplever i sitt arbeid med digitalisering og samlingsforvaltning er mangel på ressurser. Samtlige av mine intervjupersoner trekker frem dette som et stort problem. Steffen Wesselvold Holden forklarer i vårt intervju at det i perioder kan være vanskelig å finne nok tid til å jobbe med digitalisering og registrering i Primus.¹³⁴ Holden forklarer at dette for eksempel kan skyldes en kombinasjon av en liten stab og et høyt aktivitetsnivå. Mye av de ansattes tid vil dermed gå til uforutsette arbeidsoppgaver, logistikk, produksjon av midlertidige utstillinger og utadrettet publikumsvirksomhet. Dersom man hadde hatt ansatte som kunne ta seg av ikke-faglige arbeidsoppgaver eller som kunne arbeide med katalogisering av samlingen på heltid ville situasjonen vært en annen. Ifølge Holden har man for eksempel på Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum sett en vesentlig økning i antall registrerte gjenstander i Primus-databasen i perioder hvor man har hatt ansatte som har viet

---

¹³⁰ Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹³¹ Søknad til Kulturrådet 2018

¹³² Garberg, intervju 9. april 2019

¹³³ Søknad til Kulturrådet 2018

¹³⁴ Holden, intervju 11. april 2019

40% eller mer av sin arbeidstid til registrering. Dette viser at man i MiST har en forståelse av hva som legger begrensninger for arbeid med digitalisering.

Også Garberg trekker frem fordelene ved kontinuitet i registreringsarbeidet.¹³⁵ MiST ønsket allerede i 2012 å opprette et «flyttbart» registreringsteam som et tiltak for å øke samarbeidet i organisasjonen og styrke arbeidet med samlingsforvaltning.¹³⁶ Målet med teamet var å øke antallet registrerte objekter i Primus og dermed sørge for mer tilgjengeliggjøring på DigitaltMuseum. Garberg forklarer at da teamet etter hvert ble etablert brukte man det i begynnelsen som et verktøy for å komme i gang med digitaliseringen på de ulike avdelingene.¹³⁷ For eksempel kunne museene få hjelp til fotografering av gjenstander. Problemet, forklarer Garberg, var at det ikke alltid fantes kapasitet til å gjøre registreringer og legge inn bildene i Primus. I senere tid har derfor teamet jobbet mer prosjektbasert og fulgt ett og ett prosjekt fra begynnelse til slutt. Dette har man ifølge Garberg hatt større suksess med og sett den samme økingen i antall registreringer som også Holden beskrev. Begrensningene MiST opplever er altså både overordnede og mer lokale. Fellesnevneren virker i alle tilfeller å være knyttet til manglende ressurser.

3.2.4 Museenes samfunnsrolle – digitalisering og demokrati i MiST

I nasjonal kulturpolitikk er som vist demokratisering et viktig tema. Digitalisering fremstilles i stortingsmeldingene som et virkemiddel for å styrke demokratiet. I MiST sine planer og strategier er det ikke noen aktiv bruk av begrepet demokrati. Det skrives derimot om museenes samfunnsrolle. I mål og strategiplanen for perioden 2014-2018 står det at en del av MiST sin visjon er å være en aktiv og inkluderende samfunnsaktør.¹³⁸ I det nye strategidokumentet for 2019-2022 heter det at for å oppfylle sitt samsunnsansvar skal MiST «aktivt oppsøkje eit mangfaldig publikum»¹³⁹ Innsamling, bevaring og formidling av kulturarven pekes videre ut som viktige oppgaver MiST skal arbeide med for å utføre sitt samfunnsansvar. Dette viser at MiST setter samlingsforvaltning i sammenheng med museenes samfunnsrolle. I strategidokumentet for 2019-2022 kan man også lese at museer er forvaltere av kollektivt samfunnsminne.¹⁴⁰ Museenes samlinger er altså viktige for å bevare kunnskap om samfunnet, og det er en viktig oppgave for MiST å formidle kunnskapen de forvalter. Man kan derfor se at

---

¹³⁵ Garberg, intervju 9. april 2019

¹³⁶ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 5, 40

¹³⁷ Garberg, intervju 9. april 2019

¹³⁸ Museene i Sør-Trøndelag 2014: 3

¹³⁹ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 5

¹⁴⁰ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 5

MiST arbeider etter demokratiske prinsipper som åpenhet, inkludering og mangfold. På denne måten kan man si at der ordene demokrati og demokratisering brukes i stortingsmeldingene har MiST brukt begrepet museenes samfunnsansvar.

I likhet med stortingsmeldingene kan et ønske om å digitalisere og tilgjengeliggjøre samlingene for alle i samfunnet gjenfinnes i MiST. «Det må nå være målet!» svarer Anne Mette Gottschal på spørsmål om digitalisering bør gjøres for alle i hele Norge.¹⁴¹ Slik jeg tolker Gottschal handler dette om at alle i samfunnet bør kunne få mulighet til å oppleve kulturarvsmateriale, uavhengig av hvor de befinner seg. Gottschal forklarer videre at spesielt for museer som Ringve, som både skal være et lokalt og regionalt museum i Trøndelag og nasjonalt museum for musikk, er dette et godt mål. «Vi skal jo også være musikkmuseum for Troms, selv om det er langt unna» fortsetter hun.¹⁴² Ved å digitalisere sine samlinger og gjøre innholdet tilgjengelig på nett vil altså Ringve lettere kunne utføre sitt samfunnsoppdrag. Ved å digitalisere for alle oppfyller MiST sin samfunnsrolle, og dette kan betraktes som et bidrag til demokratiseringen av samfunnet.

Hos MiST kommer altså det demokratiske perspektivet til syne i organisasjonens mål og visjoner. MiST sine dokumenter skiller seg her fra stortingsmeldingene i språket. Som vist i kapittel 1 under tematiske perspektiver knyttes museenes samfunnsrolle til en utvikling av demokratiet. Der stortingsmeldingene bruker begrepet demokrati aktivt har MiST valgt å bruke begrep som er nærmere deres virksomhet, men visjonene er like.

3.2.5 Oppsummering

I dette delkapittelet kommer det frem at MiST har en tydelig bevissthet rundt arbeid med digitalisering og samlingsforvaltning både i overordnede dokumenter og blant flere av de ansatte. MiST har felles planer og strategier for digital samlingsforvaltning, men det er en utfordring at disse ikke følges opp i like stor grad ved alle avdelingene. Manglende ressurser er en gjennomgående begrensning for museene i arbeidet med digital samlingsforvaltning. MiST ser likevel på digitalisering og tilgjengeliggjøring av samlingene som en viktig del av sitt samfunnsoppdrag. MiST skal være tilgjengelig og en aktiv samfunnsaktør for et mangfoldig publikum. Hva tenker så MiST om målgruppen for sitt digitale innhold?

---

¹⁴¹ Gottschal, intervju 27. Mars 2019

¹⁴² Gottschal, intervju 27. mars 2019

3.3 Målgruppeforståelsen i MiST – hvem digitaliser MiST for?

Som vist ovenfor ønsker MiST å være en tydelig samfunnsaktør som skal møte et mangfoldig publikum. Et viktig spørsmål blir dermed: hvem ønsker MiST å nå? Hvem er brukerne av MiST sitt digitale innhold?

3.3.1 Hvem skal være MiST sitt publikum?

Tilgjengelighet og inkludering er to sentrale verdier for MiST.¹⁴³ I Strategi for 2019-2022 står det at museenes «sosiale ansvar skal strekke seg utover dei fysiske rammene til museet, og vi skal aktivt oppsøkje eit mangfaldig publikum».¹⁴⁴ Det er et mål at museene i 2023 «har inngående kjennskap til målgruppene våre, kven dei er og korleis vi skal nå dei».¹⁴⁵ Dette handler mye om hvilket publikum MiST skal være til for og hvordan publikum skal møtes. Noen uttalt målgruppe for digitalt materiale er derimot vanskelig å spore i strategiene. Det samme gjelder i stor grad i Plan for samlingsforvaltning. I planen forklares det at tilgjengeliggjort digitalt materiale vil øke publikums muligheter for å oppleve samlingene, ettersom det anslås at kun 10% er utstilt og dermed fysisk tilgjengelig.¹⁴⁶ Digitalt materiale bidrar ifølge planen «til at en favner nye publikumsgrupper.»¹⁴⁷ Men hvem de nye publikumsgruppene er forklares ikke i planen, ei heller hvem som allerede er ansett som en del av det nåværende publikum. Der dokumentene er tydeligst på hvem digitaliseringen gjøres for handler det i stor grad om at museene selv skal få oversikt over samlingene.¹⁴⁸ Så hvem er publikum for MiST?

Begreper som bruker og publikum brukes både i stortingsmeldingene og i MiST om hverandre og er slik vanskelig å skille. Slik jeg tolker disse begrepene i MiST sine dokumenter og hos intervjupersonene er brukere og publikum gjerne forstått som dem som ikke er ansatt på museene. Samlet viser dokumentene jeg har undersøkt at MiST ikke har en overordnet målgruppebevissthet utover at de skal treffe et mangfold av brukere. Hvem er så brukerne av MiST sitt digitaliserte og tilgjengeliggjorte kulturarvsmateriale?

---

¹⁴³ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 4 og 2014: 3-4

¹⁴⁴ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 5

¹⁴⁵ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 6

¹⁴⁶ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 51, 55

¹⁴⁷ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 55

¹⁴⁸ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 7 og 2012: 39-40

3.3.2 Digitalisering – et internt verktøy for samlingsforvaltning?

«Hvem digitaliserer vi for? Nei, jeg tror nok at vi først og fremst er opptatt av å digitalisere for oss selv. Jeg tror nok dessverre det er sånn.»¹⁴⁹ Slik lyder Ann Siri Hegseth Garberg sitt svar på mitt spørsmål om hvem MiST digitaliserer for. Hennes opplevelse er at digitalisering, i denne sammenheng forstått som registrering av objekter digitalt i Primus, gjøres mest for at museene selv skal få oversikt over samlingene. Garberg forklarer at hun for eksempel ikke kan huske at målgrupper har vært nevnt i den pågående prosessen med å utarbeide en ny felles plan for samlingsforvaltning for MiST. Fokuset har heller vært på å fullføre eventuelle digitaliseringsprosjekter som allerede var satt i gang, sier Garberg. Hos MiST kan man altså se tendenser til at digitalisering gjøres for egen nytte og for å møte kravene økt satsning på digitalisering fra nasjonalt hold.

Digitalisering for museet selv trenger ikke utelukke digitalisering for publikum. Anne Mette Gottschal ser for seg flere potensielle brukergrupper for det digitaliserte kulturarvsmaterialet museene skaper.¹⁵⁰ Man har selvfølgelig brukere som er interessert i å se foto, kunst eller gjenstander på DigitaltMuseum forklarer Gottschal, men det finnes også andre potensielle brukergrupper for materialet. Hun trekker blant annet frem utviklere av applikasjoner og forteller at det finnes eksempler på at dette er gjort før med for eksempel foto. En utvikler kan hente informasjon fra DigitaltMuseum og lage en applikasjon hvor brukeren for eksempel kan se gamle foto av ulike steder i Norge på et nettbrett eller potensielt VR-briller. Dette viser hvordan man kan se for seg andre typer virksomheter som bruker av museenes digitale innhold. Et lignende eksempel kommer opp i Garberg sitt intervju. MiST er i ferd med å ferdigstille en sjekklister for lisensiering av foto som skal sørge for riktig merking av foto publisert på DigitaltMuseum. Garberg forklarer hvordan dette kan være positivt for NDLA, Nasjonal Digital Læringsarena.¹⁵¹ NDLA er ifølge Garberg veldig opptatt av materiale som kan brukes fritt. Hun ser derfor på NDLA som en potensiell bruker som vil kunne dra stor nytte av lisensieringsprosjektet til MiST etter hvert som flere foto får riktig merking av lisenser. Samlet gir dette et inntrykk av at selv om ulike målgrupper ikke utredes i MiST sine overordnede dokumenter, så har ikke de ansatte problemer med å se potensialet i MiST sitt digitaliseringsarbeid.

---

¹⁴⁹ Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁵⁰ Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹⁵¹ Garberg, intervju 9. april 2019

Innad i MiST har det allikevel vært tendenser til at ansatte ikke alltid ser verdien i å digitalisere også på publikums vegne.¹⁵² Dette er et interessant funn som også kan være problematisk når det kommer til tilgjengeliggjøring av digitalt materiale. Dersom de ansatte selv ikke alltid ser verdien av arbeidet de gjør for brukere utenfor egen organisasjon kan dette potensielt påvirke arbeidet. Dersom man tenker at det digitaliserte innholdet kun har intern verdi kan for eksempel språket bli for vanskelig slik at eksterne brukere får vansker med å gjenfinne og forstå innholdet. En mulig forklaring på denne utfordringen kan være at digitalisering i utgangspunktet er en svært ressurskrevende oppgave. Gottschal forklarer for eksempel at digitalisering alltid skaper merarbeid.¹⁵³ En «ferdig» digitalisert museums katalog vil alltid måtte revideres, for eksempel hvis det kommer frem ny informasjon om en gjenstand eller hvis de opprinnelige bildene har for dårlig kvalitet. Garberg forklarer at slik hun har opplevd det så er det særlig publisering på DigitaltMuseum man ikke alltid har sett verdien i.¹⁵⁴ Enkelte i organisasjonen har ment det var viktigere å fokusere kun på registrering i Primus for å kunne få den nødvendige oversikten over samlingene. Både Garberg og Gottschal er imidlertid enige om at selv om man ikke fokuserer direkte på målgrupper i arbeid med digitalisering så vil alt digitaliseringsarbeid kunne komme publikum til gode hvis det publiseres. Det kan være mange forklaringer på hvorfor man har opplevd denne motstanden. Dette hadde vært et interessant tema som kunne vært undersøkt nærmere ved å intervju flere ansatte som arbeider med registrering. Dette er det dessverre ikke rom for å gjennomføre i denne oppgaven.

3.3.3 Oppsummering

Dette delkapittelet har vist at MiST ikke har en spesifikk bevissthet rundt ulike målgrupper i sine overordnede dokumenter. Som organisasjon har MiST som mål å nå ut til et mangfoldig publikum også med digitalt innhold. I intervjuene med de ansatte kommer det allikevel frem at man har en rekke tanker om hvem som potensielt kan bruke MiST sine digitaliserte samlinger. Allikevel ser man en klar tendens til at man først og fremst digitaliserer for at museene selv skal få best mulig oversikt over sine samlinger. Dette utelukker som vist ikke at et eksternt publikum kan benytte seg av innholdet. Hvordan ønsker så MiST å tilgjengeliggjøre sine digitaliserte samlingsobjekter?

---

¹⁵² Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁵³ Gottschal, intervju 27. mars 2019

¹⁵⁴ Garberg, intervju 9. april 2019

3.4 Hva slags tilgang til samlingene skal MiST tilby?

Tilgjengeliggjøring av samlingene er en viktig tematikk i MiST sine dokumenter. I forlengelse av målgruppeforståelsen er det derfor også interessant å spørre: hva slags tilgang ønsker MiST at brukerne av deres digitale samlinger skal få? Er access, accessibility eller formidling målet for MiST? Og hva sier plan- og strategidokumentene til MiST om denne problematikken?

3.4.1 Et mål om god tilgjengelighet til samlingene

Ifølge MiST sin Plan for samlingsforvaltning fra 2012 skal museene tilstrebe god tilgjengelighet til samlingene.¹⁵⁵ Konkret kan vi lese at «I utgangspunktet ønsker gruppen [arbeidsgruppe for samlingsforvaltning] at mesteparten av samlingene ... skal gjøres tilgjengelig for publikum og for forskning.»¹⁵⁶ Tilgjengeliggjøring av samlingene kan foregå både fysisk på museene og digitalt. I planen står det at «først og fremst vil det [digital tilgjengeliggjøring] gi publikum mulighet til å se større deler av samlingene.»¹⁵⁷ Dette kan tolkes på ulike måter. Digital registrering og publisering på DigitaltMuseum vil gjøre det mulig for publikum å se digitale representasjoner av museumsgjenstander som finnes på magasin, men som ikke vises fysisk i utstillinger. Samtidig kan det også bety at publikum får tilgang til en søkbar katalog slik at de kan henvende seg til museet for å få se den faktiske gjenstanden. I alle tilfeller får publikum et større tilbud. I Policy for samlingsforvaltning fra 2018 er språket klarere: «samlinger, som ikke er underlagt klausuler eller lovverk som regulerer [bruken]...skal gjøres tilgjengelig for publikum – fysisk og/eller digitalt.»¹⁵⁸ I tillegg står det at MiST så langt det lar seg gjøre skal bruke åpne lisenser. Samlet gir dette et inntrykk av at MiST ser tilgjengeliggjøring av sitt materiale som et svært viktig fokusområde. Men hva legger MiST i tilgjengeliggjøring?

3.4.2 Access, accessibility og formidling i MiST

I Plan for samlingsforvaltning for MiST brukes begrepene access (tilgjengeliggjøring) og accessibility (tilgjengelighet) for å undersøke ulike måter å tilgjengeliggjøre samlinger.¹⁵⁹ Dette viser at MiST er bevisst nivåforskjellene i access og accessibility. Access er ifølge dokumentet ikke det samme som hverken accessibility eller formidling. Ann Siri Hegseth Garberg forklarer dette med følgende bilde: access er å sette frem et fruktfat, mens accessibility innebærer en

---

¹⁵⁵ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 50

¹⁵⁶ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 57

¹⁵⁷ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 55

¹⁵⁸ Policy for samlingsforvaltning for MiST fra 2018

¹⁵⁹ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 51

bearbeiding av frukten til en fruktsalat.¹⁶⁰ Accessibility krever med andre ord mer bearbeidelse av innholdet som presenteres for publikum. I Plan for samlingsforvaltning står det at accessibility «handler både om fysisk og intellektuell tilgang til kulturarven.»¹⁶¹ Formidling blir det neste steget og vil følgelig innebære at fruktsalaten er laget av nøye utvalgte ingredienser som skal passe en gitt målgruppe. I Plan for samlingsforvaltning nevnes formidling kun for å forklare at hverken access eller accessibility kan være formidling. Dette kan peke mot at MiST mener at formidling ikke inngår som en del av arbeid med tilgjengeliggjøring i samlingsforvaltningen direkte. Tilgjengeliggjøring og formidling er snarere to arbeidsområder som har kontaktpunkter. Man ser altså at MiST har en mer dyptgående og nyansert forståelse av de ulike nivåene av tilgjengelighet i digital samlingsforvaltning. I stortingsmeldingene var steget mellom access og formidling i stor grad fraværende, mens MiST bevisst bruker alle tre begrepene i sine plandokumenter.

I Plan for samlingsforvaltning viser MiST tydelig sin bevissthet rundt de tre nivåene av tilgjengeliggjøring. Ifølge planen kan access sees på som en forutsetning for blant annet forskning og formidling.¹⁶² Dette handler om muligheten for å søke etter materiale, for eksempel i en digital katalog. Uten access vil ikke forskeren eller formidleren kunne finne frem til materialet hen behøver. Men hva med andre brukere? Som vist over skal accessibility handle om fysisk og intellektuell tilgang. Hva som menes med intellektuell tilgang utdypes ikke i Plan for samlingsforvaltning. Dette kan handle om variasjoner i publikums forkunnskaper. Med større grad av tilrettelegging vil flere kunne få tilgang til kunnskapen i kulturarvsmaterialet.

Gottschal og Garberg understreker begge i sine intervjuer at digital registrering av samlinger i Primus og påfølgende publisering på DigitaltMuseum er å regne som tilgjengeliggjøring.¹⁶³ DigitaltMuseum gir per i dag kun access. Garberg forklarer at DigitaltMuseum per i dag gir publikum tilgang til katalogen.¹⁶⁴ Hun sammenligner det med å få tilgang til et arkiv: du får se materialet og så kan du eventuelt spørre eierinstitusjonen hvis du behøver mer informasjon. For at publikum skal oppleve best mulig accessibility i møte med katalogen er det viktig at den tilrettelegges best mulig. Dette leder til et interessant eksempel på hvordan kommunikasjonsbarrierer kan påvirke tilgjengelighet.

---

¹⁶⁰ Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁶¹ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 51

¹⁶² Museene i Sør-Trøndelag 2012: 51

¹⁶³ Garberg, intervju 9. april 2019, Gottschal, intervju 27. Mars 2019

¹⁶⁴ Garberg, intervju 9. april 2019

3.4.3 Bjerk eller bjørk? Kommunikasjonsbarrierer i bruken av DigitaltMuseum

I sine intervjuer påpeker både Anne Mette Gottschal og Ann Siri Hegseth Garberg en kommunikasjonsbarriere mellom publikum og innholdet på DigitaltMuseum.¹⁶⁵ Gottschal forklarer hvordan endringer i språket vårt kan påvirke søkerresultatene på DigitaltMuseum og dermed tilgjengeligheten til den digitale kulturarven. Da man begynte arbeidet med å digitalisere samlingen på Ringve Musikkmuseum ble de gamle kartotekkortene fra 50- og 60-tallet brukt som utgangspunkt.¹⁶⁶ Opplysningene herfra ble skrevet av direkte uten å gjøre endringer når man registrerte dem i Primus. Gottschal bruker ordet «bjerk» som et eksempel på språkendringer som kan være problematiske for tilgjengeliggjøring på DigitaltMuseum. Bjerk har tidligere vært et helt vanlig ord å bruke, men i dag vil nok de aller fleste bruke ordet bjørk, forklarer Gottschal. Dersom det er registrert i Primus at et møbel er laget av materialet bjerk vil man ikke kunne få opp møbelet i trefflisten på DigitaltMuseum hvis man søker på «bjørk». For henne er ikke dette nødvendigvis et problem, ettersom hun arbeider med Ringve sine samlinger til daglig. Hun har etter hvert blitt vant til hvilke ord som brukes og som hun må se etter. For publikum som ikke arbeider med samlingsforvaltning og ansatte ved andre museer kan dette derimot bli et problem, ettersom de ikke har den samme daglige brukserfaringen.

Garberg påpeker noe av det samme i sitt intervju. Som deltaker i utviklingsgruppen for DigitaltMuseum versjon 4.0 fikk Garberg høre om publikums søkevaner på DigitaltMuseum. Skoleelever bruker for eksempel søkeord som 'andre verdenskrig' eller de søker på spesifikke årstall for å forsøke å finne materiale. Problemet er at det ikke brukes slike emneord i registreringer av objekter fra museumssamlinger i Primus. Dette fører derfor til at man ikke får treff på DigitaltMuseum selv om det kan være publisert en rekke foto, gjenstander og annet relevant materiale. Samlet viser dette at det finnes en kommunikasjonsbarriere mellom innholdet på DigitaltMuseum og brukeren. Denne barrieren er blant annet et resultat av at man tidligere har brukt direkte avskrift av eldre kataloger når man registrerer i Primus og slik videreført ord og uttrykk som ikke lenger er i daglig bruk. Kommunikasjonsbarrieren blir til som en videreføring av museenes tradisjonelle begrepsapparat av de museumsansatte som jobber med samlingsforvaltning, men også fordi DigitaltMuseum ikke har de samme søkefunksjonene publikum er kjent med fra andre nettsteder. Barrieren skaper begrensninger for publikum som ikke har den samme erfaringen med begrepsbruk som de museumsansatte. Dette vil svekke publikums faktiske muligheter for access, og det er utvilsomt en utfordring når det kommer til accessibility.

---

¹⁶⁵ Garberg, intervju 9. april 2019, Gottschal, intervju 27. Mars 2019

¹⁶⁶ Gottschal, intervju 27. mars 2019

3.4.4 Oppsummering

MiST har som vist i dette delkapittelet en dyptgående forståelse av nyansene i de tre nivåene av tilgjengelighet, access, accessibility og formidling. I plandokumentene til MiST fastslås det at man skal gi publikum tilgang til alt av materiale som ikke begrenses av for eksempel opphavsrett. Tilgangen skal gis blant annet på DigitaltMuseum. Ifølge intervjupersonene vil denne tilgangen begrense seg til access fordi DigitaltMuseum bare inneholder museenes kataloger. Tilgang til dette materialet kan ikke kalles formidling. Som vist finnes det en kommunikasjonsbarriere mellom brukeren og innholdet på DigitaltMuseum. Dette kan som vist knyttes til endringer i språket: mange begrep som brukes i registreringer av museumsobjekter er ikke lenger brukt til daglig. Dette gjør at DigitaltMuseum har dårlig accessibility.

3.5 Eksempler på satsningsområder innen digitalisering av samlinger i MiST

I denne delen av kapittelet vil jeg se på eksempler på satsningsområder i MiST knyttet til digitalisering av samlinger, og hvordan disse skal møte kravene i nasjonal kulturpolitikk. Fokuset vil ligge på prosjekter MiST har søkt midler til gjennom Kulturrådets utviklingsprogram for museer. Jeg har valgt å se på to prosjekt: arbeidet med et nettsted for samlingsforvaltning kalt Samlingsnett.no og prosjektet med tittelen Forenkle, forbedre og øke tilgang til samlinger. Det finnes i tillegg flere relevante eksempler, slik som Videreutvikling av eKltur og Veileder for gjenstandsfotografering. Av hensyn til oppgavens omfang har jeg valgt å fokusere på de to prosjektene jeg anser som mest relevante.

3.5.1 Samlingsnett.no – nettsted for samlingsforvaltning

Samlingsnett er et nettsted som samler og tilgjengeliggjør informasjon om litteratur, rapporter, brukerveiledere og kurs som er relevant for arbeid med samlingsforvaltning. Nettstedet utvikles av Museene i Sør-Trøndelag, som også var initiativtaker til prosjektet. MiST søkte om midler til å opprette Samlingsnett på museumsprogrammet «Samlingsforvaltning» i 2015. Ifølge nettsiden skal Samlingsnett bidra til fornuftig bruk av ressursene i sektoren, samt å «løfte kvalitet, kunnskap og kompetanse på samlingsforvaltningsfeltet i Norge.»¹⁶⁷

Et av spørsmålene jeg stilte Ann Siri Hegseth Garberg under vårt intervju var hva som er tanken bak Samlingsnett.no. Garberg forklarer at Samlingsnett var en idé hun fikk da hun

---

¹⁶⁷ Samlingsnett u.å.

arbeidet ved kulturhistorisk avdeling på Sverresborg Trøndelag Folkemuseum i 2011.¹⁶⁸ Collections Trust i England hadde på denne tiden nettsider hvor mye nyttig kunnskap og informasjon om samlingsforvaltning var samlet på ett sted. Garberg henvendte seg blant annet til museumsansatte i Norge for å undersøke om dette var noe man så behov for her også, og responsen var positiv. I 2015 sendte MiST derfor en søknad om midler fra Kulturrådets museumsprogram for samlingsforvaltning der de ba om midler til å produsere et slikt nettsted. Ifølge Kulturrådet ville det kunne gis støtte til prosjekter som «utvikler, oversetter eller implementerer metoder, standarder og verktøy knyttet til forvaltning av samlingene.»¹⁶⁹ Dessuten skulle prosjektene også bidra til effektivisering av samlingsforvaltningen ved å fremme kunnskapsproduksjon, samarbeid og felles løsninger.¹⁷⁰ I Kulturmeldingen står det blant annet at «for å utnytte mulighetene som digitalisering gir, må det leggjast til rette for samarbeid og kompetansedeling...»¹⁷¹ I søknaden som ble sendt til Kulturrådet brukes blant annet bærekraft og brukerpotensiale som argument. Det forklares at Samlingsnett skal bidra til å spare ressurser i sektoren totalt sett, fordi man samler og tilgjengeliggjør materiale som kan brukes av alle museer.¹⁷² Slik forhindrer man at flere museer jobber med samme type prosjekter uavhengig av hverandre og kan spare ressurser i sektoren. Dessuten vil nettstedet være en nyttig kilde til informasjon for små museer og andre organisasjoner som kan slite med underbemanning og manglende kompetanse.

Garberg fortalte under intervjuet at Samlingsnett har blitt godt mottatt i museums Norge. Hun beskrev en positiv dialog med brukerne av nettstedet, for eksempel er brukerne flinke til å gi tilbakemeldinger på innholdet som publiseres og etterspørre nytt innhold hvis det går lang tid mellom hver gang det legges ut noe nytt.¹⁷³ Det refereres ofte til innhold fra Samlingsnett.no og folk legger merke til det hvis det ikke er aktivitet der på en stund. Allikevel har det vært noe motstand mot prosjektet innad i MiST ifølge Garberg. For eksempel har det vært uttrykt at man ikke helt forstår hvorfor arbeidet med Samlingsnett skal prioriteres videre. Garberg er derimot klar på at hun ønsker å videreføre arbeidet. På spørsmål om Samlingsnett kan sees som et eksempel på at MiST vil møte kravene i stortingsmeldingene svarer Garberg bekræftende. Samlet kan man si at prosjektet Samlingsnett viser hvordan MiST har tatt grep for å gjøre det enklere å ha oversikt over og bruke ulike ressurser i sitt arbeid med samlingsforvaltning.

---

¹⁶⁸ Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁶⁹ Flatval 2015

¹⁷⁰ Flatval 2015

¹⁷¹ Kulturdepartementet 2018: 51

¹⁷² Søknad til Kulturrådet 2015a

¹⁷³ Garberg, intervju 9. april 2019

Samtidig ser man også at MiST aktivt har gått inn for å bidra på nasjonalt nivå slik at hele museumsfeltet skal få enklere tilgang til kunnskap. Dette kan øke kvaliteten på digital samlingsforvaltning totalt sett.

3.5.2 Forenkle, forbedre og øke tilgang til samlinger

Forenkle, forbedre og øke tilgang til samlinger er tittelen på et sammensatt prosjekt som MiST søkte midler til på museumsprogrammet Digitalisering og digital samlingsforvaltning.¹⁷⁴ Dette er et eksempel på hvordan MiST har valgt å følge opp et statlig initiativ. Forenklingsprosjektet skal ifølge søknadsteksten bidra til å «minske de store etterslepene når det gjelder digitalisering og digital tilgang til samlingene» ved nettopp å forenkle, forbedre og øke tilgangen.¹⁷⁵ Prosjektet har fire delprosjekter: forenklede veiledere for Primus, sjekklister for fotolisensiering, kartlegging av leverandører av digitaliseringstjenester og økt digital tilgang til samlingene.¹⁷⁶

En del av argumentasjonen som brukes i søknadsteksten for prosjektet er at MiST i likhet med mange andre museer har et stort etterslep både med digitalisering og tilgjengeliggjøring.¹⁷⁷ MiST mener derfor at prosjektet vil ha en stor overføringsverdi til andre museer i Norge. Et eksempel på dette er sjekklister for fotolisensiering. Sjekklister skal sørge for at det blir enklere å merke fotografier med riktig lisens på DigitaltMuseum.¹⁷⁸ MiST erfarer at foto er spesielt etterspurt av publikum og ønsker derfor å satse på en tydelig merking av foto som kan brukes fritt av publikum. Slik det fremgår av søknaden er det planlagt at resultatene av de fire delprosjektene skal publiseres på Samlingsnett når de er ferdigstilt. Ved å publisere sjekklister for lisensiering av foto på Samlingsnett sørger MiST for at andre museer kan benytte denne til å rydde i sine publiserte fotografier. På sikt vil dette kunne medføre at publikum får bedre tilgang til foto fra alle norske museer på DigitaltMuseum. Når MiST forklarer at de ønsker å publisere resultatene av Forenklingsprosjektet på Samlingsnett viser de også at Samlingsnett er et vellykket prosjekt og en viktig arena for å utveksle kunnskap i museums Norge.

3.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg undersøkt sammenhengen mellom digitalisering av museumssamlinger og demokrati, målgruppeforståelsen og tilgjengelighetsforståelsen på museumsnivå med MiST

---

¹⁷⁴ Jeg vil videre kalle dette prosjektet Forenklingsprosjektet.

¹⁷⁵ Søknad til Kulturrådet 2018

¹⁷⁶ Søknad til Kulturrådet 2018. MiST ble ikke tildelt hele søkesummen og ifølge Garberg må prosjektet derfor endres noe. Det var imidlertid ikke klart hva endringene ville bli på tidspunktet vårt intervju ble gjennomført.

¹⁷⁷ Søknad til Kulturrådet 2018

¹⁷⁸ Søknad til Kulturrådet 2018

som case. Et av hovedfunnene i kapittelet er at MiST har en tydelig bevissthet rundt forholdet mellom digitalisering, tilgjengeliggjøring og demokrati, og at dette kommer til uttrykk som en del av museenes samfunnsoppdrag. MiST bruker ikke begrepet demokrati direkte, kildene bruker heller begrepet museenes samfunnsoppdrag for å beskrive denne tematikken. Undersøkelsen viser videre at MiST sine planer og strategidokumenter ikke har noen klar forståelse av hvem som er målgruppen for det digitaliserte innholdet. På den ene siden ser man at MiST har et mål om å møte alle grupper i samfunnet med sin virksomhet, samtidig opplever intervjupersonene at man i MiST digitaliserer mest for sin egen del. Intervjupersonene forklarer at en god digital katalog er et nyttig hjelpemiddel i arbeid med samlingsforvaltning.

Undersøkelsene i dette kapittelet viser at man på museumsnivå har en mer nyansert forståelse av tilgjengelighet enn det man ser på nasjonalt nivå. MiST anvender alle begrep i det tredelte hierarkiet av tilgjengelighet: access, accessibility og formidling. Access forstås i MiST som det å gi brukerne tilgang til den digitale samlingskatalogen på DigitaltMuseum. Accessibility handler om brukernes muligheter for å benytte seg av denne tilgangen. Formidling skilles i større grad fra access og accessibility som et annet fagområde. Den største utfordringen for MiST når det kommer til å digitalisere og tilgjengeliggjøre sine samlinger har vist seg å være en mangel på ressurser.

I delkapittel 3.5 har jeg undersøkt to prosjekter MiST har søkt midler til fra Kulturrådets museumsprogram: nettstedet Samlingsnett og det sammensatte prosjektet Forenkle, forbedre og øke tilgangen til samlinger. Undersøkelsen av disse viser hvordan MiST benytter seg av et statlig initiativ for å muliggjøre digitalisering og tilgjengeliggjøring av museumssamlinger.

Samlet viser dette at man på museumsnivå i MiST har en god forståelse av hvilke fordeler og begrensninger som finnes i arbeid med digital samlingsforvaltning. I likhet med nasjonalt nivå har MiST et fokus på temaet demokrati, men i MiST brukes heller begrepet museenes samfunnsoppdrag. Man har i dokumentene til MiST store ambisjoner om å kjenne sine målgrupper, men ifølge intervjupersonene gjøres digitaliseringen mest for museets egen del. Det finnes likevel en klar forståelse av hvilken tilgang til digitalisert innhold MiST ønsker å gi brukerne: access med god accessibility og formidling.

4 Det nasjonale og det museale nivået – en sammenfattende analyse

«Ved hjelp av digital teknologi kan kulturarven formidlast og gjerast tilgjengeleg for fleire, og gi betre føresetnader for å forstå samfunnet og korleis dagens samfunn blei til... Tilgang til historia og kulturarven er ein demokratisk rett.»¹⁷⁹

I de foregående kapitlene har jeg sett på hva nasjonale føringer for museumspolitik og MiST sitt arbeid med å møte disse kan fortelle oss om digitalisering, samlingsforvaltning og demokrati. For å kunne undersøke dette har jeg stilt følgende spørsmål: Hvordan har norsk digitaliseringspolitikk påvirket samlingsforvaltningen ved norske museer mellom 2009 og 2019? Er det samsvar mellom kravene på nasjonalt nivå og tolkningene av disse på museumsnivå? For å se nærmere på dette vil jeg her sammenligne funnene fra mine to empirikapitler. Jeg tar utgangspunkt i følgende fire tema: demokratiforståelse, målgruppeforståelse, forståelsen av tilgjengeliggjøring og til slutt forholdet mellom ambisjoner og ressurser.

4.1 Hvorfor skal man tilgjengeliggjøre? Demokratiforståelse og digitalisering

Demokrati er som vist et viktig element i den nasjonale satsningen på digitalisering og tilgjengeliggjøring i museene. Hvordan gjenspeiles dette på museumsnivå? Er demokratifokuset gjennomgående på begge nivåer? Og er demokratiforståelsen den samme?

De statlige dokumentene har alle et sterkt fokus på demokrati, men viser ulike forståelser av koblingen mellom demokrati og kulturarv. Alle stortingsmeldingene jeg har sett på argumenterer for at tilgang til museumssamlinger er en demokratisk rett. Derfor må museene digitalisere mer av, og i større grad tilgjengeliggjøre, innholdet i sine samlinger. Den demokratiske retten til tilgang baseres på at befolkningen har rett på den kunnskapen som finnes i samlingene. Denne kunnskapen forteller om samfunnets historie, kultur og identitet og er derfor viktig for utvikling av egen samfunnsforståelse og demokratiet i sin helhet.¹⁸⁰ Her kommer stortingsmeldingenes to ulike demokratiforståelser til syne.¹⁸¹ Det finnes en smal demokratiforståelse som bygger på følgende premiss: alle i samfunnet har demokratisk rett til å få tilgang til kulturarvsmateriale. Parallelt med den smale forståelsen finnes det en mer utvidet demokratiforståelse. I tillegg til den demokratiske retten til tilgang bygger den utvidede

---

¹⁷⁹ Kulturdepartementet 2018: 39

¹⁸⁰ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9, Kulturdepartementet 2018: 39

¹⁸¹ Se kapittel 2.2.3

forståelsen på følgende premiss: for at det skal skje en demokratisering i samfunnet må befolkningen bruke kunnskapen de har tilgang til. Som vist i kapittel to kan man se begge forståelsene i både Digitaliseringsmeldingen og Museumsmeldingen, mens den smale er mest fremtredende i Kulturmeldingen. Samtlige meldinger skriver på den ene siden at tilgang til kulturarvsmateriale for alle i samfunnet vil være demokratiserende. Samtidig står det også at tilgangen må brukes for at kunnskapen som finnes i samlingene skal kunne føre til en demokratisering. Det er altså to nivåer av forståelse av demokrati i stortingsmeldingene, der den utvidede bygger på den smale. Uten retten til tilgang, det vil si den smale forståelsen, ville ikke befolkningen kunne brukt kunnskapen, altså den brede forståelsen. Begge forståelsene blir dermed en nødvendighet for at demokratisering skal skje.

Hos MiST ser man en annen måte å forholde seg til demokratibegrepet på. MiST bruker ikke ordet demokrati i sine dokumenter, men dersom man ser nærmere på demokratitenkningen i stortingsmeldingene kan det gjenfinnes hos MiST. Her knyttes imidlertid denne tematikken til et annet begrep: museenes samfunnsrolle. I Strategi for 2019-2022 brukes for eksempel både samfunnsoppdrag og samfunnsrolle for å beskrive MiST sine overordnede mål.¹⁸² Samfunnsoppdraget handler om å forvalte og bevare kunnskapen om samfunnet, og dessuten formidle kunnskapen til alle grupper som er en del av vårt samfunn. Her ser man den samme tematikken som i stortingsmeldingene, men begrepet er forskjellig. MiST viser i likhet med stortingsmeldingene at de har et ansvar for både å bevare og formidle kunnskapen som finnes i deres samlinger. Dette viser hvordan MiST i utførelsen av sitt samfunnsoppdrag bidrar til en demokratisering av kulturarven, uten at de bruker det begrepet. Ved å formidle skal MiST gi samfunnet tilgang til kunnskapen som finnes i museumssamlingene og samtidig hjelpe publikum til å forstå og bruke kunnskapen.

Begrepsbruken i de nasjonale dokumentene og i MiST peker altså mer i retning av språkforskjeller enn faktiske forskjeller. Selv om MiST ikke aktivt bruker begrepet demokrati i sine dokumenter er dette et tema MiST forholder seg til gjennom å skrive om museenes samfunnsrolle eller samfunnsoppdrag. Gjennom å forvalte og formidle sine samlinger gir MiST samfunnet tilgang til kulturarvsmateriale og sørger samtidig for at brukerne kan forstå og bruke kunnskapen som finnes der. Dette samsvarer med de to demokratiforståelsene i stortingsmeldingene. Begrepene samfunnsrolle eller samfunnsansvar kan altså være valgt fordi de er knyttet mer konkret til museumsfeltet, samtidig som de har det samme fokuset som begrepet demokrati. Slik kan man si at språkforskjellene får det til å fremstå som at det er større

---

¹⁸² Museene i Sør-Trøndelag 2019: 5

forskjell på demokratiforståelsen i de nasjonale dokumentene og i museenes dokumenter enn det er i praksis.

4.2 Tilgjengelig for hvem? Målgruppeforståelse

Digitalisert kulturarv skal som vist bidra til en demokratisering i samfunnet ved at befolkningen får tilgang til kulturarven. Men hvem skal få tilgang? Hvem er i målgruppen for digitalisert og tilgjengeliggjort kulturarvsmateriale? Målgruppeforståelsen i stortingsmeldingene og hos MiST har som vist i empirikapitlene både likheter og forskjeller. Hvordan kommer dette til syne?

I stortingsmeldingene er målgrupper knyttet tett opp mot de to demokratiforståelsene.¹⁸³ Både Digitaliseringsmeldingen og Kulturmeldingen sier tydelig at tilgang til digitalisert kulturarvsmateriale er en demokratisk rett.¹⁸⁴ Siden dette er en rett alle i samfunnet har må alle også være i målgruppen for digitalisering. Digitaliseringsmeldingen viser dette tydelig når potensielle brukergrupper ramses opp: «... allmennbrukeren, forskere, studenter, skoleelever, slektsgranskere, lokalhistorikere, aktører i næringslivet, frivillige organisasjoner, forsknings- og utdanningsinstitusjoner, offentlig forvaltning, forlag og media eller abm-institusjonene selv.»¹⁸⁵ I Museumsmeldingen ser man ikke den samme oppramsingen av potensielle brukere: det skilles kun mellom publikum og forskning.¹⁸⁶ Som vist i kapittel to har Museumsmeldingen også et annet perspektiv på brukergruppen for digitalisert museumsmateriale. Det forklares i meldingen at spesielt de digitaliserte museumskatalogene tradisjonelt har vært ment for intern bruk på museene og at det derfor er en utfordring å gjøre dem tilgjengelige for allmennheten.¹⁸⁷ Samlet peker dette på at man også i Museumsmeldingen forutsetter at alle i samfunnet er i målgruppen for digitalisert kulturarvsmateriale, men samtidig finnes det en bevissthet rundt hvem som tradisjonelt har vært målgruppen.

I dokumentene til MiST ser man at målgrupper er knyttet til museets samfunnsoppdrag. MiST skal blant annet treffe et mangfoldig publikum og ha god kjennskap til sine målgrupper.¹⁸⁸ Utover dette er det lite som viser hvem målgruppene til MiST er eller hvilke tiltak som skal gjennomføres for å treffe eventuelle nye målgrupper. De tre intervjuene med

---

¹⁸³ Se kapittel 2.3

¹⁸⁴ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 9, Kulturdepartementet 2018: 39

¹⁸⁵ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 14

¹⁸⁶ Kultur- og kirkedepartementet 2009a: 149

¹⁸⁷ Se kapittel 2.3.1

¹⁸⁸ Museene i Sør-Trøndelag 2019: 5-6. Se også kapittel 3.3.1

ansatte i MiST viste heller ikke stort fokus på konkrete målgrupper. Det viktigste som kom frem var en oppfattelse av at man i MiST i hovedsak digitaliserer for seg selv.¹⁸⁹ Dette betyr som vist i kapittel tre at MiST digitaliserer og registrerer sine samlinger i Primus for å selv få en bedre oversikt over samlingene og en bedre digital samlingsforvaltning. Samtidig skal MiST også tilgjengeliggjøre sitt digitale innhold på DigitaltMuseum. Dette betyr at selv om de ansatte i MiST digitaliserer primært med tanke på intern bruk så vil det digitale materialet også gjøres tilgjengelig for et eksternt publikum. Gjennom MiST sin bruk av DigitaltMuseum kan de altså treffe alle brukergruppene som listes opp i Digitaliseringsmeldingen uten at dette er et konkret mål for museene.

Samlet viser dette i hovedsak to ting: både på nasjonalt nivå og museumsnivå er man opptatt av å møte hele befolkningen og et mangfold av målgrupper. Samtidig finner man ikke en konkret forståelse av de ulike målgruppene eller tiltak for å nå disse hverken på nasjonalt nivå eller museumsnivå. Man kan også si at både de statlige dokumentene og MiST knytter målgrupper til demokrati eller museenes samfunnsoppdrag i betydningen kulturarv for alle. Denne manglende målgruppeforståelse kan være en utfordring. Eksempelvis kan tendensen til manglende tilgjengeliggjøring fra tradisjonell virksomhet, altså katalogisering for intern bruk, overføres til det digitale. Det vil også bli vanskelig å avgjøre hvordan digitalisert kulturarvsmateriale best skal tilgjengeliggjøres hvis man ikke har en bevissthet rundt hvem man skal tilgjengeliggjøre for. Uten en god målgruppeforståelse kan det bli vanskelig å møte nye brukergrupper.

4.3 Tilgjengelig hvordan? Access, accessibility og formidling

Tilgjengeliggjøring av kulturarv er et tydelig krav fra nasjonalt nivå og dermed et viktig satsningsområde på museumsnivå. Hva sier så de to nivåene om hvilken type tilgang allmennheten skal få? Som vist tidligere eksisterer det et tredelt hierarki i tilgjengeliggjøringen: access, accessibility og formidling. Hvilket nivå av tilgjengeliggjøring ønsker man i de statlige dokumentene og i MiST?

I stortingsmeldingene handler tilgjengeliggjøring i stor grad om access og formidling.¹⁹⁰ Som vist i kapittel to er access knyttet til den demokratiske retten til tilgang. Man har som borger rett på access til kulturarven. I stortingsmeldingene kan man se en forståelse av at access alene ikke er nok for å gjøre den digitaliserte kulturarven forståelig for publikum. Digitalisert

---

¹⁸⁹ Se kapittel 3.3.2

¹⁹⁰ Se kapittel 2.4

kulturarvsmateriale må også formidles til publikum. Bare slik kan de forstå og klare å ta til seg kunnskapen som finnes i materialet. Formidling innebærer dermed en bearbeiding og klargjøring av materialet. Man ser et tydelig skille mellom access og formidling, altså det laveste og høyeste nivået av tilgjengeliggjøring, i stortingsmeldingene.

I MiST kan man derimot se at alle de tre begrepene brukes aktivt. I Plan for samlingsforvaltning fra 2012 brukes både access, accessibility og formidling for å forklare hva MiST tenker om tilgjengeliggjøring og hvordan dette kan løses på museene.¹⁹¹ Dokumentet skiller tydelig access og accessibility fra formidling. Mine intervjupersoner har den samme forståelsen av det å gi access til samlinger.¹⁹² Å digitalisere og publisere museenes kataloger på nett er et eksempel denne enkleste formen for tilgjengeliggjøring, altså access. Brukeren får tilgang til en stor mengde informasjon, men det er også alt. De to neste nivåene forutsetter at access har skjedd. Å gi brukerne bedre accessibility, altså tilgjengelighet, forutsetter at brukeren allerede har access. Accessibility handler om brukerens fysiske og intellektuelle tilgang og kan tolkes som at det kreves en tilrettelegging av det digitale materialet som vil forenkle bruken av det.¹⁹³ Et eksempel på dette kan som vist i kapittel 3.4 handle om hvordan man best kan bruke språket på DigitaltMuseum. Ordene bjerk og bjørk brukes her som et eksempel på hvordan endringer i språket kan resultere i en kommunikasjonsbarriere mellom brukerne av digitalisert museumshold og skaperne. Bjerk er et lite brukt ord i dag, men det henger fortsatt igjen i samlingsforvaltningen. Men hverken access eller bedre accessibility er det samme som formidling ifølge MiST. Access og accessibility handler om å gi tilgang og sørge for god tilgjengelighet til materialet. Formidling krever en bearbeiding av museumsmateriale med et særlig fokus på kontekst og målgruppe. Hos MiST kan man se at formidling skiller ut fra access og accessibility og behandles som et eget arbeidsområde.

Samlet kan man se at MiST har en mer nyansert forståelse av de tre nivåene access, accessibility og formidling enn det man kan se i stortingsmeldingene. Der stortingsmeldingene kun bruker access og formidling finner man hos MiST en forståelse av alle de tre nivåene. Forståelsen av hva som er access og at dette ikke kan være formidling er derimot tilstede og oppfattes som lik på begge nivåer. Det er ikke et overraskende funn at MiST har en mer nyansert forståelse. Det er museene som til daglig forholder seg til digitalisering, tilgjengeliggjøring og formidling gjennom sitt arbeid med blant annet samlingsforvaltning. Dette medfører at museene har et større behov for differensiering enn nasjonalt nivå.

---

¹⁹¹ Museene i Sør-Trøndelag 2012: 50-58

¹⁹² Se kapittel 3.4.2

¹⁹³ Se kapittel 3.4.2

4.4 Ambisjoner for digitalisering på nasjonalt nivå og museumsnivå - realisme og ressurser

De tre foregående temaene i dette kapittelet har vist at det er flere likhetstrekk mellom nasjonalt nivå og museumsnivå sin forståelse av hvorfor, for hvem og hvordan man skal digitalisere og tilgjengeliggjøre museumssamlinger. Selv om man har felles visjoner kreves det ressurser for å sette disse ut i live. Hvordan er så forholdet mellom ambisjonsnivået og det faktiske mulighetsrommet når demokratimålene for digital samlingsforvaltning skal nås? Finnes det nok ressurser til at ambisjonene er realistiske?

I kapittel to har jeg sett på Kulturrådets museumsprogram som et statlig tiltak for å gjøre det mulig for museene å nå kravene som stilles til digitalisering, tilgjengeliggjøring og samlingsforvaltning. Det forutsettes i stortingsmeldingene at museene samarbeider med hverandre¹⁹⁴ Dette skal særlig skje innen områder som digitalisering, hvor det anses at tiltak ikke kan gjennomføres av enkeltmuseer. Som vist i kapittel 3.5 har MiST søkt om og fått midler til flere prosjekt fra Kulturrådets museumsprogram. Ann Siri Hegseth Garberg forklarte for eksempel hvordan Samlingsnett har blitt en viktig ressurs i museums Norge. Dette viser at museumsprogrammene som et statlig tilbud til museene faktisk fungerer. Men bidrar museumsprogrammene i stor nok grad til å realisere kravene om mer digitalisering og tilgjengeliggjøring i stortingsmeldingene? Et problem ved museumsprogrammene er at prosjektene som støttes er midlertidige. Når prosjektet er avsluttet er det også slutt på midlene og dette kan gjøre det vanskelig å videreføre innsatsen.

Et gjennomgående trekk i undersøkelsene av MiST er mangelen på ressurser. Ressurser må forstås både som faktiske økonomiske forutsetninger og i lys av kapasitetsspørsmålet. Samtlige av mine intervjupersoner påpekte at dette er en av de største utfordringene for digital samlingsforvaltning og tilgjengeliggjøring i dag. Garberg forklarer at ressursmangel gjør at man ikke har kapasitet til å gjennomføre den store jobben som digitalisering er.¹⁹⁵ Samtidig påpeker hun at dette også handler om prioritering av ressurser og arbeid internt. Samlet resulterer dette i at det blir vanskelig for museene å møte kravene til digitalisering og tilgjengeliggjøring i nasjonal museumspolitik. Gottschal påpeker også at selv om man prioriterer arbeidet med digitalisering og klarer å komme i mål så vil digitalisering alltid føre til mer arbeid.¹⁹⁶ Dette kan for eksempel handle om registrering av ny kunnskap, men også registrering av nye objekter som tas inn i samlingen. Dette viser at digitalisering og tilgjengeliggjøring ikke kan betraktes

---

¹⁹⁴ Kultur- og kirke departementet 2009a: 96 og 2009b: 146

¹⁹⁵ Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁹⁶ Gottschal, intervju 27. mars 2019

som et prosjekt som skal fullføres siden en digital katalog krever kontinuerlig revisjon og bearbeiding. De manglende ressursene kan dessuten føre til en motstand blant de ansatte mot kravene i nasjonal museumspolitik. Dette kan være et uttrykk for de museumsansattes ulike syn på hva som er verdt å prioritere. Som vist har det vært tendenser til at man i MiST ikke helt har sett det som en verdi å digitalisere og tilgjengeliggjøre for det eksterne publikums del.¹⁹⁷

Til tross for manglende ressurser er ambisjonsnivået hos MiST høyt når det gjelder digitalisering og tilgjengeliggjøring av samlingene. MiST sin Policy for samlingsforvaltning sier blant annet at alt av samlingsmateriale MiST forvalter skal tilgjengeliggjøres så sant det ikke er underlagt opphavsrett eller andre begrensninger.¹⁹⁸ Dette er i tråd med Digitaliseringsmeldingens mål om at mest mulig av kulturarvsmateriale i museenes samlinger skal gjøres tilgjengelig for flest mulig.¹⁹⁹ Både på nasjonalt nivå og museumsnivå ønsker man at alt kulturarvsmateriale i museumssamlinger skal digitaliseres og at så mye som mulig skal tilgjengeliggjøres digitalt. Dette peker tilbake mot teorien om det Hylland i sin artikkel «Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv» kaller en sedimentær kulturpolitikk.²⁰⁰ Dette betyr at noe kulturpolitiske formål legges oppå de allerede eksisterende, og for museene vil det resultere i flere arbeidsoppgaver. Er det realistisk at dette kan gjennomføres med de ressursene som finnes i dag?

Mangel på ressurser er den kanskje viktigste begrensningen for arbeidet med digitalisering, tilgjengeliggjøring og digital samlingsforvaltning. Mulighetene for å gjennomføre alle foreslåtte tiltak og strategier begrenses av mangel på ressurser. Man kan dermed si at ambisjonene både på nasjonalt nivå og museumsnivå er høyere enn den gjennomføringsevnen de tilgjengelige ressursene gir rom for. Ansvar for dette ligger både på nasjonalt nivå og museumsnivå: på nasjonalt nivå må det tildeles nok penger til at museene kan få til alt som kreves av dem. På museumsnivå handler dette om evne og vilje til å prioritere de ressursene som finnes.

---

¹⁹⁷ Garberg, intervju 9. april 2019

¹⁹⁸ Policy for samlingsforvaltning for MiST fra 2018

¹⁹⁹ Kultur- og kirke departementet 2009a: 9

²⁰⁰ Se kapittel 1.6

5 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan norsk digitaliseringspolitikk har påvirket samlingsforvaltningen ved norske museer mellom 2009 og 2019 med et spesielt fokus på koblingen til demokratisering av kulturarven. Dette har jeg gjort ved å undersøke kilder på to nivåer: nasjonalt nivå og museumsnivå. Jeg har sett på demokratifokuset, målgruppeforståelsen, tilgjengelighetsforståelsen og utfordringene knyttet til forholdet mellom ambisjoner og ressurser. Hva kan man nå si om disse temaene etter å ha undersøkt de mest sentrale stortingsmeldingene fra perioden 2009-2018, samt dokumenter og intervju med ansatte fra MiST i den samme perioden?

Demokrati er et fokusområde både på nasjonalt nivå og museumsnivå, men begrepsbruken er ulik. Nasjonalt nivå bruker begrepet demokrati direkte, mens MiST bruker begrepet museenes samfunnsrolle. Dette handler som vist i kapittel 4.1 om en språkforskjell heller enn en faktisk forskjell. Både på nasjonalt nivå og museumsnivå skal digitalisering og tilgjengeliggjøring føre til en demokratisering av kulturarven. Det opereres her med to demokratiforståelser: en smal som bygger på et premiss om at alle i samfunnet har en demokratisk rett til tilgang, og en utvidet som bygger på et premiss om at denne tilgangen også må brukes. Den utvidede bygger på den smale. Siden demokratiseringen forutsetter bruk av kulturarvsmateriale blir målgrupper viktig.

Både på nasjonalt nivå og museumsnivå har man et mål om å gjøre samlingene tilgjengelig for hele befolkningen. Dette kan sees som et resultat av demokratifokuset, hvor premisset om at alle har demokratisk rett til tilgang står sterkt. Begge nivåene mangler derimot innsikt i hvem som er brukere av digitalisert kulturarvsmateriale og hvem man ønsker som fremtidige brukere. Dette er en utfordring fordi en manglende målgruppeforståelse gjør det vanskelig å tilgjengeliggjøre digitalisert kulturarvsmateriale på en god og målrettet måte. På nasjonalt nivå påpekes det at digitaliserte museumskataloger tradisjonelt har vært ment for intern bruk og at det derfor er utfordrende for museene å tilpasse dem til andre målgrupper. Intervjupersonene fra MiST mente også at man fortsatt hovedsakelig digitaliserer for intern bruk, noe som kan gjøre tilgjengeligheten til det digitale dårligere for allmennheten.

Selv om målgruppeforståelsen er uklar finnes det på begge nivåer et sterkt fokus på hvilken tilgang brukerne skal få til samlingene. Forståelsen av tilgjengelighet på nasjonalt nivå og museumsnivå handler mye om hvilken grad av tilgang det er snakk om. På nasjonalt nivå skilles det kun mellom access (tilgang) og formidling, mens MiST har en forståelse av access, accessibility (tilgjengelighet) og formidling. I MiST er access og accessibility grader av

tilgjengeliggjøring, hvor access kun gir tilgang og accessibility i tillegg handler om tilrettelegging. MiST har et større behov for å være bevisst alle de tre nivåene access – accessibility – formidling enn man har på nasjonalt nivå. Årsaken til dette er at MiST arbeider med digitalisering og tilgjengeliggjøring til daglig.

Både på nasjonalt nivå og museumsnivå ser man altså et høyt ambisjonsnivå når det gjelder digitalisering og tilgjengeliggjøring av kulturarv. En utfordring er at det er lite samsvar mellom ambisjonene og tilgjengelige ressurser og kapasitet til å gjennomføre arbeidet. Intervjupersonene fra MiST trekker frem ressursmangel som en av sine største utfordringer med å møte kravene i nasjonal museumspolitik. Dette viser at det finnes et misforhold mellom de høye ambisjonene og de faktiske ressurser og kapasitet både på nasjonalt nivå og i MiST. Ansvar for disse utfordringene må fordeles på begge nivåer: fra nasjonalt nivå tildeles det ikke nok midler til å muliggjøre kravene som stilles til museene, på museumsnivå prioriteres ikke digitaliseringen av samlingene i en grad som gjør at museene kan møte kravene som stilles.

Samlet viser dette at man på nasjonalt nivå og museumsnivå har mange av de samme visjonene. Begge nivå har et sterkt fokus på at man skal digitalisere museumssamlinger for å gi befolkningen en bedre tilgang til kulturarven. Man er også klar på hvilken type tilgang befolkningen skal få både på nasjonalt nivå og museumsnivå. De største utfordringene ligger i begge nivåenes manglende innsikt i eksisterende og fremtidige målgrupper og misforholdet mellom de høye ambisjonene og faktisk tilgjengelige ressurser.

Hva kan man så si om nasjonal kulturpolitikk generelt med utgangspunkt i denne studien? Funnene i oppgaven viser at det finnes et sterkt fokus på kulturarvens betydning for samfunnet i nasjonal kulturpolitikk. Dette handler om hvordan kunnskapen i kulturarven kan være en ressurs i samfunnet fordi den sier noe om vår felles historie og gir en forståelse av samfunnet. Slik kan man si at man i nasjonal kulturpolitikk ser kulturarven som en samfunnsverdi. Dette kan også sees i sammenheng med et forsterket fokus på museenes samfunnsrolle, altså museene som premissleverandører i det moderne demokratiske samfunnet. Nasjonal kulturpolitikk har en forståelse av at museene er en mulig arena for å løfte frem kulturarvens samfunnsverdi. Samtidig viser oppgaven at man internt i museene ikke nødvendigvis er helt enig om hva samfunnsrollen innebærer. Følgelig er man heller ikke enige om hva som bør prioriteres i museenes daglige virke.

Når kulturarvens samfunnsverdi får et enda større fokus i nasjonal kulturpolitikk, for eksempel i Kulturmeldingen fra 2018 og den varslede Museumsmeldingen, medfører dette at alle aktører i kulturfeltet får flere oppgaver og ansvarsområder. Som vist i denne studien kan det oppstå et spenningsforhold når nye oppgaver legges til de allerede eksisterende, uten at det

følger nye midler med. Oppgavene åpner opp nye mulighetsrom både for kulturaktørene og deres møte med publikum. Gjennomføringen av alle de nye oppgavene vil allikevel være avhengig av at det bevilges nok ressurser og at disse prioriteres hensiktsmessig av kulturinstitusjonene.

I forlengelsen av denne oppgaven er det mulig å peke på flere spennende forskningsprosjekter. Det vil være nyttig med en grundig undersøkelse av målgruppetematikken, både på nasjonalt nivå, hvor fremtidige tiltak skal formes, og for museene som skal gjennomføre dem. En grundig kartlegging av hvem som bruker digitalisert museumsinnhold på for eksempel DigitaltMuseum vil være et viktig grunnlag for å undersøke hvordan man kan arbeide målrettet mot nye målgrupper.

Som en videreføring av denne oppgaven ville det også vært nyttig å gjennomføre intervju med flere ansatte i MiST for å få en grundigere forståelse av hvordan MiST arbeider både med målgrupper og tilgjengeliggjøring av samlingene for publikum. Et annet spennende prosjekt ville vært å gjennomføre komparative analyser av andre norske museer. Slik kunne man potensielt fått en grundig forståelse av hvordan hele museums Norge forholder seg til føringene som legges i nasjonal kulturpolitikk. Man kunne i tillegg tatt undersøkelsene opp enda ett trinn og sett på den norske utviklingen i en internasjonal kontekst. Ved å gjennomføre disse forskningsprosjektene ville man kunne fått enda dypere innsikt i tematikken digitalisering av museumssamlinger og den sterke koblingen opp mot demokratisering av kulturarven.

6 Kilder

6.1 Publiserte kilder

- Bie-Larsen, B. (2016, sist oppdatert 20. februar 2018). SPECTRUM på norsk. Hentet 17. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/spectrum-pa-norsk>
- Brekke, Å. A. (2015, sist oppdatert 13. juli 2018). Museenes samfunnsrolle. Museumsprogram 2015-2017. Hentet 7. desember 2018 fra <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene/vis-program/-/fakta-museumsprogram-samfunnsrolle>
- Flatval, I. L. (2015, sist oppdatert 13. juli 2018). Samlingsforvaltning. Hentet 16. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene/vis-program/-/fakta-museumsprogram-samlingsforvaltning>
- Gran, A-B., Vestberg, N. L., Booth, P. & Ogundipe, A. (2019). A digital museum's contribution to diversity – a user study. *Museum Management and Curatorship*, 34(1), 58-78. <https://www.doi.org/10.1080/09647775.2018.1497528>
- Hylland, O. M. (2017). Museenes samfunnsrolle – et kritisk perspektiv. *Norsk museumstidsskrift*, 3(2), 77-91. Hentet 24. januar 2019 fra https://www.idunn.no/norsk_museumstidsskrift/2017/02/museenes_samfunnsrolle_et_kritisk_perspektiv
- ICOM – International Council of Museums. (2017). International Council of Museums (ICOM) – Statutes. Hentet 04. mai 2019 fra https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/2017_ICOM_Statutes_EN.pdf
- Kulturdepartementet. (2018). *Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida*. (Meld. St. 8 2018-2019). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/sec1>
- KulturIT. (u.å.). eKulturseminar. Hentet 5. desember 2018 fra <https://kulturit.org/ekulturseminar-host-2018-norge>
- Kulturrådet. (2017a, sist oppdatert 27. februar 2018). Digitalisering og digital samlingsforvaltning. Hentet 16. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene/vis-program/-/fakta-museumsprogram-digital-utvikling-2018-2020>

- Kulturrådet. (2017b, sist oppdatert 1. mars 2018). Fakta. Utviklingsprogram for museum 2018-2020. Hentet 16. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene>
- Kulturrådet. (2016). *Standard for samlingsforvaltning. Spectrum 4.0*. Oslo: Kulturrådet.
- Kulturrådet. (2015, sist oppdatert 13. mars 2018). Museumsprogrammene 2015-2017. Hentet 24. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/fakta-museumsprogrammene-2015-2017>
- Kulturrådet. (2013, sist oppdatert 3. august 2016). Museenes samfunnsrolle. Hentet 7. desember 2018 fra <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/aktuelt-museenes-samfunnsrolle>
- Kulturrådet. (u.å.). Museumsprogram. Digitalisering og digital samlingsforvaltning. Hentet 26. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/digitalisering-og-digital-samlingsforvaltning>
- Kultur- og kirkedepartementet. (2009a). *Nasjonalt strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv*. (Meld. St. 24 2008-2009). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-24-2008-2009/id555254/>
- Kultur- og kirkedepartementet. (2009b). *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. (Meld. St. 49 2008-2009). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009/id573654/>
- Lund, N. D. (2009). Digitalisering som kulturpolitikk: Agendaer og aktører i den nye formidling av fortiden. I Lund, N. D., J. Andersen, H. D. Christensen, L. Skouvig og C. G. Johannsen (Red.), *Digital formidling av kulturarv: Fra samling til sampling* (s. 15-40). København: Multivers.
- Lund, N. D., J. Andersen, H. D. Christensen, L. Skouvig og C. G. Johannsen (Red.), *Digital formidling av kulturarv: Fra samling til sampling*. København: Multivers.
- Museene i Sør-Trøndelag. (2019). *Strategi for 2019-2022*. Hentet 18. februar 2019 fra <https://dms-cf-01.dimu.org/file/03346wuKjJCg>
- Museene i Sør-Trøndelag. (2014). *Mål og strategiplan 2014-2018. Museene i Sør-Trøndelag AS*. Hentet 11. desember 2018 fra <https://dms-cf-06.dimu.org/file/022ynTzQh2Wm>
- Museene i Sør-Trøndelag. (2012). *Plan for samlingsforvaltning. Museene i Sør-Trøndelag AS*. Hentet 18. februar 2019 fra <https://samlingsnett.no/innsamling>.
- Museene i Sør-Trøndelag. (u.å.). Om MiST. Hentet 12. februar 2019 fra <https://mist.no/om-mist>

- Pettersen, L. (2018). Digitalisering: Modernitetens flyttebyrå. *Norsk Medietidsskrift*, 25(4), 1-17. Hentet 6. februar 2019 fra <https://www.idunn.no/nmt/2018/04/digitalisering>
- Samlingsnett. (u.å.). Om Samlingsnett.no. Hentet 23. april 2019 fra <https://samlingsnett.no/om-samlingsnett>
- Stortinget. (Sist oppdatert 24. oktober 2018). Om regjeringens publikasjoner. Hentet 4. mai 2019 fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Om-publikasjonene/Regjeringens-publikasjoner/>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Torgnesskar, P. O. (2017, sist oppdatert 19. desember 2019). Erfaringer fra museumsprogrammene til nå. Hentet 24. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/presentasjoner-fra-lanseringsseminar-museumsprogram-2018-20>
- Ylvisåker, A. B. (2011). Ting og teknologi – museum og digitalisering. *Kunst og kultur*, 94(2), 240-255. Hentet 18. januar 2019 fra <https://www.idunn.no/kk/2011/04/art07>

6.2 Upubliserte kilder

- Kulturrådet, søknad på utviklingsprogram for 2018, Museene i Sør-Trøndelag ved Ann Siri Hegseth Garberg. Prosjekt: Forenkle, forbedre og øke tilgang til samlinger. Dokument tilsendt per e-post fra Ann Siri Hegseth Garberg 16. oktober 2018.
- Kulturrådet, søknad på museumsprogram for 2015a, Museene i Sør-Trøndelag ved Ann Siri Hegseth Garberg. Prosjekt: Nettsted for samlingsforvaltning. Hentet 28. februar 2019 fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/57a9e4fb-601f-45b1-8ce5-530b17866f0e>
- Kulturrådet, utlysning for prosjekter til museumsprogrammet Digital utvikling i perioden 2015-2017. Hentet 24. april 2019 fra <https://www.kulturradet.no/museum/museumsprogrammene/vis-program/-/fakta-museumsprogram-digital-utvikling>
- Museene i Sør-Trøndelag, Policy for samlingsforvaltning. Vedtatt av ledergruppa i MiST 2018. Dokument tilsendt per e-post fra Ann Siri Hegseth Garberg 15. februar 2019.
- Museene i Sør-Trøndelag, Mål- og Strategiplan 2010-2012. Dokument tilsendt per e-post fra Ann Siri Hegseth Garberg 1. mars 2019.

6.3 Intervju

Intervju 1:

Anne Mette Gottschal. Kurator ved Ringve Musikkmuseum.

Intervju gjennomført 27. mars 2019.

Intervjuguide:

- Hvordan er en typisk arbeidsdag for deg, hvor stor del av arbeidet ditt innebærer digitalisering?
- Er MiST motivert for å arbeide digitalt?
- Hvordan oppleves kravene til innrapportering av hva som digitaliseres?
- Digitalisert med digital representasjon – dvs. med bilde
- Hvem tenker MiST at det digitale innholdet skal brukes av?
- Oppleveres det som nyttig å skape mer digitalt innhold?
- Hva får man til med de ressursene som finnes?
- Utfordringer som skapes av digitalisering?

Intervju 2:

Ann Siri Hegseth Garberg. Seniorrådgiver samlingsforvaltning ved utviklingsenheten i Museene i Sør-Trøndelag.

Intervju gjennomført 9. april 2019.

Intervjuguide:

- Hvilke fordeler og ulemper vil du trekke frem ved digitalisering av museumssamlinger? Generelt og for MiST spesielt.
- Hva tenker du om forskjellene mellom tilgang/tilgjengeliggjøring?
- Arbeider MiST med digitalisering med noen spesifikke målgrupper i tankene? Hvem digitaliserer MiST for?
- Hvordan oppleves kravene/føringene fra statlig hold? Er stortingsmeldingene enkle eller vanskelige å forholde seg til?
- Er kravene til innrapportering forståelige? Er kravene tydelige nok?
- Hva er tanken bak samlingsnett.no? Hvordan ble det til? Hvilke behov skal det møte?
- Hvordan opplever du/MiST at ordningen med museumsprogrammene til Kulturrådet fungerer?

Intervju 3:

Steffen Wesselvold Holden. Kurator samling ved Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum.

Intervju gjennomført 11. april 2019.

Intervjuguide:

- Hvordan vil du definere digitalisering?
- Hvordan er en typisk arbeidsdag for deg, hvor stor del av arbeidet ditt innebærer digitalisering/registrering i Primus?
- Opplever du at man i MiST er motivert for å arbeide digitalt?
- Hvem tenker du at det digitale innholdet skal brukes av?
- Oppleveres det som nyttig å skape mer digitalt innhold?
- Hva får man til med de ressursene som finnes?
- Utfordringer som skapes av digitalisering?

